АНАТОЛІЙ РЕЗНІК

УКРАДЕНА БАТЬКІВЩИНА

(поема)

ЧАСТИНА ПЕРША

ПОХІД НА ВІЗАНТІЮ

Широкий степ, залитий сонцем
У травах шовком хвилював,
Непроханим і хижим гостем
Орел у небі пропливав.
Дорога вилася степами
Напоєна цих ароматів трав,
А то звивалась між житами,
В яких то перепел, то жайворон співав.
Величний степ на півдні України,
Безмежність його неозора,
Над головою голубінь прозора
Єдина була для народу
З дніпрового верхів’я і до моря,
Та від Кубані, до дунайського аж броду.

В розкиданих просторах,
В степах, лісах і горах
Вирувало життя України на зорі її злету,
Коли прогрес ще не торкав планету
Гуркотом своїх машин,
А Батьківщини син
Не міг кордонів всіх закрити,
Щоб людям у спокої жити

У хаті рідної землі
Без чужоземного втручання.
І панувало вічне зазіхання
На працю звершень їх рясних.
Від вражих нападів чужих
Мечем він волю боронив
І син, і воїн України.

На повороті між житами
Дорогою, що пролягла
Південними степами,
На розігрітих конях мчала
Шалена сотня юнаків,
Їх печенігами прозвали,
Бо вороги усі тікали
Від тих нестримних козаків.
І їхня слава
Неслась у захисті степів
Від Києва до моря берегів.
Цю сотню вів
Їх сотник Петрусенко,
На перехрест доріг-походів,
Біля Дніпра порогів,
Де разом мали в один час
Усі зустрітися полки,
Куди мав Дір прийти,
Єдиний гетьман України,
І об'єднати всі війська
Для захисту країни.

На небосхилі в далині
Уже виднілись кручі
Де води сині, дніпрові
З порогів падають кипучі.
І з місця сотник полетів

Орлом над степом,
Який здригався і тремтів
Від шквалу кінського копита.
Минувши смужку жита,
Уже на пагорбі була
Та сотня печенігів,
З якого прямо вся
Долина була видна.
І ось вони стояли рядом
Полки і половців й хазар
І сотник вже парадом,
Не кваплячись поволі під’їжджав.
На неспокійному коні
Хазарські вздовж полки стояли,
Траву копитами давно стоптали.
Полковник бравий їх
Петро Кривенко їздив в зад-в перед,
Коня пустивши в очерет
Згасити спрагу дав йому,
— Коневі, другу своєму.
Навпроти них
В шеренгах бойових
З своїм героєм на чолі,
Стоять і половці,
Та не одним полком
З полковником Мартинюком.
На віддалі кількох десятків кроків
Кінь сотника на місці гарцював,
З усіх від нього боків
З полків військовий щит стояв.
Обличчя сотника було суворе,
Орлиними очима різав даль,
А тіло все його здорове
Було тверде як сталь.
Він миттю руку викинув вперед

На знак військового вітання
І печенігів сотня
У сотню дужих голосів
Покрила степ їх спільного братання:
"Слава українським куманам!
Слава українським акацирам!"
У відповідь на ці вітання
Десятки тисяч голосів
Зірвали степу вічного дрімання,
Як вічність берегів:
"Слава Україні!
Слава Україні!
Слава Україні!"
І слава ця котилася степами,
Лісами й синіми морями
По кручах старого Дніпра,
Народу вільного ця слава пролягла,
Країни рідної їх далі,
Дунайських плес і берегів Кубані.
І сотник Петрусенко,
Не сходячи з коня, доповідав,
Що Сава Довбушенко,
Полковник їх полків,
Що печенігами прозвали,
Вже соколом сюди летить,
На марші вже земля гудить,
Не зламна сила їх кипить.
Вони ж були їх авангардом,
Тому їх сили основні
Прийдуть усі.

Гула долина біля кручі
Козацтвом рідних голосів,
Злилися ці степи квітучі
В єдиний спів.

Вже сонце падало за обрій
У шовку трав розсипало проміння,
Немов своє насіння,
Що прагне залишити на Землі,
Щоб завтра в ранішній пітьмі
Насіння це промінням запалити
І Землю розбудити,
Заставити життям й каміння жити.
Долина ж з вечора уся кипіла,
Лунали мови рідні голоси,
То раптом хвиля сміху пролетіла,
А то десь три баси
Співали пісню про кохання,
Що дівчина чекає їх вінчання
І в смутку через сльози просить
В бою щоб ворог впав,
А той, кого у серці носить,
У чужині її не забував.
А там, поближче до Дніпра,
Стояла казанів гора,
В яких давно вже закипіла каша,
З якої розвівався запах м’яса,
Та всі чекали Діра,
І не згасала віра
В його прихід.
І раптом на горбі,
Де верби вже старі
Над кручами схилились до води,
Десяток вершників вже їхали сюди.
Побачивши свою долину,
Вони спинились на хвилину,
Назад руками знак подали,
На місці коні танцювали,
Копитами крисалася іскра.
І як стріла,

Долиною промчався зв'язковий.
І переливами дзвінка труба
Всіх кликала у бойові порядки.
Про сміх і жарти не було і згадки,
А дух військової могутності тут панував.
І кожний знав,
Що Діра військо поряд
І полк за полком вже вставав
У бойові ряди.
Спиною до Дніпра стоять хазар полки,
До моря — печенігів,
Зі сторони дунайських берегів —
Вже половців полки стояли
Й собою закривали
Всі напрямки в долині.
Лише у бік приходу Діра,
Куди понад Дніпром стояли кручі сині,
Долина вільною була.
Здавалось, що земля гула
Під силою військової потуги.
Три соколи на конях вже чекали,
Полковники, полки яких стояли
Зі всіх сторін долини,
Створивши вільність з середини.
Вони готові вже були
Віддати гетьману країни
Військові рапорти
На честь Святої України.
І раптом курява знялася,
В цю мить над обрій піднеслася,
Як хмара, ватага вільних козаків.
По переду на білому коні,
Оточений із всіх боків
У пишному вбранні,
Їх гетьман України наближався.

І першим Діра кінь вже розвертався,
Де розташовані війська були,
І заступили той бік козаки,
Дорогу, що вела у табір.
І зник весь гамір,
Настала мертва тиша.
Тоді поніс вперед Кривенка
Його гарячий кінь,
За кроків три від Діра він
Намертво прищепив коня
І шаблю викинув перед собою,
Собі над головою.
Могутнім голосом він доповів:
"Я всі полки хазар привів
Під спільний прапор України,
Для захисту її кордонів.
Вручаєм, гетьмане,
Ми вірність всіх загонів
Козацтва вільного полків!"
А потім гордо доповів
Полковник мужній Довбушенко
Про вірність гетьману всіх печенігів,
Що землю захистять
Від вражих всіх набігів.
Останнім рапорт свій віддав
Полковник Мартинюк.
І Дір в його очах впізнав:
Що половців полки
Сюди усі прийшли
На захист Батьківщини,
— Їх меч несе для ворога могили.
І кожний з них до Діра під'їжджав,
Поквапно шапку з голови скидав,
І Діра тричі в щоки цілував.
А потім Дір в оточенні цих полководців

У середину в'їхав всіх полків,
Де вже стояв
Жовто-блакитний прапор України,
Що вітром полоскав
Її природні кольори,
Які завжди були
Душею українського народу
У праці, муках і піснях.
Під ним приймали смерть в боях,
Бо в ніжних кольорах
Була їх рідна Батьківщина
І почуттів вершина
Між смертю і життям!
І Дір не сходячи з коня,
Поцілував цей прапор тричі.
І шаблі блиск металу,
Підкреслив славу,
Здобуту у боях,
Застиг у Діровій руці,
Йому над головою,
І голосом стальним він закликав,
Вселяючи собою
Народу вічні мрії:
"Воїни Святої України!
Вітаю вас на берегах Дніпра,
Вона покликала сама
Від ворога кордони захистити,
І ви докажете мечем,
Умерти нам, чи жити!"
Луна цих слів степами покотила,
Її могутня хвиля підхопила
Десятки тисяч голосів:
"Навіки слава Україні!
Навіки гетьманові слава!"
Злетіла в небо шапок хмара.

Полки древлян,
Які прийшли із Діром,
В обійми кинулись полкам,
Які чекали їх,
Козацькі поцілунки, сміх
Котилися степами України.
До півночі війська в степу ще гомоніли,
А потім всіх покрив солодкий,
Домашній сон глибокий.
Не спала тільки Україна.
Вона як мати, серцем мліла
Над долею своїх синів
І шепотом нічних вітрів
На бій благословляла,
І меч святий у руки дала!

Дніпро у перших променях
Вже хвилі полоскав,
А табір спав
Дитячим кріпким сном.
Лише далеко за горбом
Дозорні, горблячись, ходили
Та коні морди поросили
У шовку буйних трав.
В ту мить сурмач заграв
Дзвінку тривог зірницю
І табір зашумів
У тисячі стальних і дужих голосів.
Але не було чути сміху,
Військовий дух усюди панував,
І кожний знав,
Що день настав
Кривавих цих заграв,
Де поряд та рука, ворожа
Принесла смерть у рідну хату,

Дитина, крикнувши в останнє "тату",
Упала мертвою навзнак
І матері сльоза кривава
Лежить як рана
У серці кожному із них.
В усіх полках лишилась недопита кава,
І каші не хотілось їсти,
У кожного в душі таїлось хвилювання,
Хотілось швидше сісти
На бойових коней.
Ніхто не мав вагання,
І не боявся тисячу смертей.
В цю мить все стрепенулось птахом,
Серця стиснулися в кулак,
Коли сурмач єдиним махом
Зіграв тривоги знак.
Усі полки стоять стіною
Одні навпроти других,
Створивши так собою
Квадрат для вільного простору.
Запала тиша навкруги,
Втаївши в собі всіх напругу,
І в цей квадрат, сюди,
Посеред мітці і потуги
На білому і басовитому коні
Сам Дір велично виїжджав
У супроводі свити.
Піднісши руку, він сказав:
"Воїни Святої України!
У гетьмана не має зміни,
— Коли в бою поляжу,
Тому я вам покажу
Замінить хто мене,
Якщо в бою я смерть прийму.
— Аскольд, ім'я йому!

А виходець він сам з древлян,
З сім'ї міських киян.
Йому вже двадцять третій рік від роду
І вірний є слуга народу.
Хто згідний з тим зі мною,
Поставте в верх перед собою
Руками шаблі бойові!"
Закінчивши свою промову,
Дір в перед себе пропустив
Аскольда на коні,
В очах світилися вогні
Сміливості юнацької стійкої,
І срібний блиск могутності стальної
В десятків тисяч тих шабель
У знак людини дорогої
Заграв у сонячнім промінні.
"Навіки слава Україні!
Навіки слава Україні!
Навіки слава Україні!"
— Котилося із краю в край.
Аскольд підносить руку
І слова просить у полків,
Коли згасав останній спалах звуку,
Аскольд в сідлі присів
І мужнім голосом звернувся до полків:
"Воїни України Святої!
Що лежить від верхів'я Дніпра,
До хвилі морського прибою,
Від берегів широкого Дунаю,
Де очерети у плавнях шепочуть з собою,
До берегів могутньої Кубані.
Тут в людства на світанні,
Життя родилося у наших предків,
Тут мати сповивала сина
Співала пісню у ночі,

І Бога помогти молила,
Коли йшли в поле сівачі.
Тут розквіталося кохання
В дівчаток наших на зорі,
І наше перше цілування
Палило в душах ті вогні,
Які горіли вічністю життя.
Тут мати проводжала сина
На списи своїх ворогів,
Тут виросла вже не одна могила
Загиблих в юності дідів.
Сьогодні ми усі полки зібрали,
Щоб захистити Батьківщину
Від візантійської навали.
Їх імператори забрали,
Хазарію, де наша мати плаче
В неволі лютих ворогів.
Я закликаю воїнів усіх полків
Піднести меч на захист Батьківщини,
На захист кожної дитини,
Де кат ростить її в ярмі.
У наші душі дивляться сумні
Жіночі очі в сподіванні,
Що тільки ми, ми, їх, кохані,
Ярмо неволі скинем,
Мечем кайдани розіб'єм
І волю в край наш принесем.
Освячую я вашу зброю,
У серце міць вселяю,
У руки вам вкладаю
Священний меч
На захист нашого народу,
Якому вже зі сходу
Погрожує грабіжницький і дикий кат,
Який родився на уламках

Багатьох чужих народів,
Природа є якого
Не будувати свого
Майна, культури, знань,
Не прагне він науки і освіти поривань,
А живиться надбаннями других народів
Набігами жорстоких грабувань.
Лишаючи по собі лиш руїни,
Розвалюючи святі храми,
Наші рідні стіни,
І промишляє цим підступним грабежем.
Тому ми збережем
У цілості свої кордони,
А завтра наші всі загони
Хазарію звільнити мусять,
І ворога ніколи не допустять
На чорноморські береги.
Хай пам'ятають вороги
Той вісімсот і шістдесятий рік,
Що ми з'єднаємо на вік
Всі наші сили бойові,
Для захисту своїх кордонів!
Від імені усіх загонів:
"Слава нашій Україні!"
Могутність в тисяч голосів,
Ввібралося душею всіх степів,
Ланами житніх колосків:
"Слава Україні!
Слава гетьману і його зміні!"

Стояло сонце під полудень,
Тяглась дорога у степи
До моря десь на південь,
Якою простягалися і йшли
Війська Святої України.

За ними по Дніпру пливли
Їх судна бойові шнурками,
Заповнені разом із вояками,
Харчами й зброєю,
Що кількістю своєю
Ті води всі покрили
І веслами Дніпро усе спінили.

Вужем тягнувся з краю в край
Ворожий оборонний вал,
Покритий сараною зграй
Загарбників з чужого війська,
Яке в напруженні було,
Гадюкою сичало і гуло,
Стальною смертною струною
Хотіло зупинить собою
Величні ці полки,
Які уже приведені були
У боєві ряди.
На відстані за кроків сотень п'ять
Здавалося, що побіжать
Налякані ворожі зграї
Від сили грізної, могутньої, святої,
Що землі рідні свої
Повинна захистити.
Напруження зростало!
Немов в передчутті біди
Поміж всього згасало
Єдине сонце, що світило всім
На протязі віків.
По переду полків
На білому коні сидів,
Упевнений в собі, спокійний Дір.
І пильний його зір
Промацував ворожі зграї.

Як з під землі
Зненацька виринали
На конях мокрих зв'язкові,
І на ходу хапали
Короткі Дірові слова
І знову мчали
На правий, чи на лівий фланг.
І раптом Дір здригнувся,
Немов знайшов все те, чого шукав,
Ледь-ледь Аскольду усміхнувся,
По-батьківськи його поцілував
І поглядом його послав
На лівий фланг своїх полків.
А потім він кивком підвів
Полковника Кривенка ближче,
І нахилившись трохи нижче,
Якісь слова йому сказав,
Обняв, поцілував,
На правий фланг рукою показав,
І той, як птах, помчав,
На крилах Дірового слова.
Короткою була розмова
З Мартинюком, а потім з Довбушенком,
Які за мить помчали степом
До ввірених полків.
А за спиною в Діра тріпотів
Жовто-блакитний прапор України,
Що болем серця покривав руїни,
Які принесені ворожою рукою,
А в кольорах відтворював собою
Жовтіючі степи з колоссям переливу,
Та неба голубінь щасливу,
Яка складала вже віки,
Де рідні ці степи
Ростили працьовитий той народ,

Який виборював собою,
Святою боротьбою
Життя майбутніх поколінь.
А колос повнився з небесної блакиті
І дівчина стояла в житі
З серпом, знесилена у праці,
З вінком, уквітчана у щасті,
— Вона сама була тим колоском,
Що споєний святою їх землею,
Налитий променем — небесною зорею.
І прапор волі України
На подвиги вдихав усі полки.
І гордий Дір стояв
Народ йому ввіряв
Житті своїх синів
І перемоги він чекав
Для берегів,
Омитих хвилею морською.
І раптом звук трембіти,
Як сталь меча прорізав небо,
Неначе над всіма пронеслось лезо
І сколихнулись трави, квіти
Передчуттям тривоги вкриті.
І в тисячі копит підковами підбиті
Могутні кінські ноги
Одноразово вдарили об землю,
І понеслись полки шалено,
Несучи смерть зі всіх боків.
По переду на білому коні летів
Їх гетьман України.
І вся та грізна сила
Ударилась об візантійський вал
І він здригнувся, як стеблина,
Родивши смертний шквал
Ударів сталі в тіло,

І все кругом двигтіло
У зойках, муках і поривах,
І червоніла кров на гривах
Їх бойових коней,
Стікаючи з скалічених грудей!
І ті, що перші смерть зустріли,
Котилися по схилу вниз,
На діл, збиваючи живих,
Мішаючи у купу тих,
Хто помстою кипів.
Ця хвиля мертвих і живих
Будила лютий гнів
У серці Діра,
Але ще мить
І кінь вже збитий з ніг,
І Дір лежить
Стискаючи в руці до болю
Метал своєї шаблі з кров’ю,
Зібрав усю він волю,
Ступаючи по трупах палих,
В яких ще погляд не застиг,
Дір йшов по схилу валу
І на вершині опинився в гущі тих,
Хто здійснював вже кару
Кривавим лютим ворогам.
Раптово виріс перед ним як вал
Кремезний візантійський воїн
І запустив, що сили було в того,
Червоне вістря списа свого
У груди Діра на бігу.
Зібравши спритність всю свою,
Щитом відбив цю смерть страшну,
А другою ударив лезом шаблі
І як гарбуз упала голова,
Що мить тому несла

Для Діра вірну тут загибель.
Але тут смерть одна не ходить,
І він побачив як його обходить,
Сім візантійців справа й зліва,
У нього лише думка зріла,
Яке тут рішення прийняти,
Як перед ним став виростати
Заслін із мужніх козаків,
Що тілом своїм
Його від смерті прикривали.
Коли ж вони на себе їх узяли,
Дір обійшов праворуч
І несподіваний удар наніс.
Ворожий воїн був вже поруч,
Прийняв замах потужної руки
І покотився труп з гори.
Ударивши по ворогові вдруге,
Він стяв враз голову з плечей —
І кров ворожа бризнула в обличчя,
І потекла по лобі до очей
Зливаючись з гарячим потом.
Утершись миттю рукавом,
Дір кинувся у гущу бою,
І він запалював собою
Всіх воїнів на перемогу,
Що була справедливою, святою!
Але в цей час Кривенкові полки
Праворуч геть знесилені були.
Полковника Кривенка віднесли
З скривавленим лицем
На-пів живого з поля бою,
Що вів усіх їх за собою,
На фланзі правому чужої оборони.
Втрачаючи зв’язки відчувся сили спад,
Правофлангові всі загони

Почали відтіснятися назад.
Аскольд перебуваючи на лівім краї
Вже бачив, як ворожі зграї
По схилу валу уперед повзли.
В ту мить Аскольда злість зціпила
І десь взялась потрійна сила.
Ворожий воїн перед ним стояв,
Заносячи з-за спини списа.
Аскольд його розтяв
Із голови до низу.
Нестримна лють несла його вперед
І на ходу перед собою
Він шаблею стальною
Зрубав ще кілька ворогів
І бій вже вів
У гущі воїнів чужих.
Як барс, він кинувся на них,
Заніс над головою руку,
Щоб нанести удар,
Але почув він звук
Об землю шаблі його стук,
А на руці важкий тягар.
Аскольд від болі розвернувся
І тілом всім метнувся:
Зубами вп’явшись йому в руку,
Дебелий візантієць звис,
Не відпускаючи з обіймів руку й спис.
По ходу з розвороту
Аскольд такий удар наніс
Ногою у живіт,
Що той як кіт
Скрутився у калач і мертвим ліг
Аскольдові до ніг.
Схиляючись по шаблю до землі,
Він ніби як в пітьмі

Відчув з-за спини візантійця замах,
І спис уже летів,
Націлений Аскольду в груди.
Маленька мить
І блиск Аскольдових очей,
Відводить якось спис він від грудей
І булавою враз наносить
Удар свинцевої ваги,
І ворог впав туди,
Де вже були
Великі гори трупів.
З землі він зброю підхопив,
Зібрався і в один порив,
Розстав у гущі бою.
Йому здавалось, що собою,
Він доповняє
Все те, чого не має
На правім фланзі їхніх військ.
А там становище жахливе стало
І навіть вже згасало
Завзяття наших контратак.
В цю мить критичну
Кіннота врізалась якась
У правий фланг чужого війська
І сила ця здалась
Безмежною, як повінь весняна.
Земля від кінських ніг гула,
Під свист стальних і гострих шабель
І вся червоною була,
Замішана чужою кров'ю;
Встеляючи її собою,
Все візантійське військо полягло
— Було підім'яте кіннотою крило,
Що кілька ще тому хвилин,
Як клин,

Впивалося в полки Кривенка.
І раптом у запалі бою
Аскольд лишився сам з собою.
Лише тоді побачив,
Що це вже перемога.
І відлягло напруження
І вся тривога,
Яке збирало тіло все в кулак.

Далеко лише у степу
На повному скаку
Тікала невеличка зграя
Заляканих до смерті ворогів.
Тоді Аскольд вже зрозумів,
Що це була не просто перемога,
А повне знищення чужих полків.
І постать його горда
Стояла серед трупів воїнів чужих.
Знесиленому Діру підвели коня
І допомогли на нього сісти.
Якийсь знайомий вершник їхав навмання,
Тримаючи скривавлену ще шаблю
Подалі, від свого розкішного вбрання.
Це був полковник, що повів
Лавину тих полків,
Які весь правий фланг зім'яли враз,
— Тому й ворожий опір тоді згас.
За кілька кроків вже до Діра
Цей вершник зупинив коня,
Стягнувши шапку з голови, яка спотіла,
І була, наче вишня в цвіті, біла,
Разів зо-три вклонився Діру низько.
— Це було зовсім близько
І Дір його впізнав:
Максим Українчук,

Полковник улицьких полків,
З якими Дір хотів
Наладити зв'язок перед походом,
Але усі гінці в степу десь пропадали
І уличі не знали,
Що гетьман України кличе
Їх до Хазарії поближче
Для спільних дій військових.
Лише за кілька днів до бою
Один знесилений гонець
Приніс з собою
Цю звістку повної турбот.
Українчук тоді як міг,
Збирав полки на спіх
І стрімголов повів туди,
Де мабуть вже були
Бої запеклі.
І на ходу урізались вони собою
В ворожі люті зграї
У вирішальний момент бою,
Що визначив їх переможну долю.
У Діра очі заблищали,
В сльозах від радості вони були
Як відблиски нічних зірниць.
Його він обійняв і цілував,
Немов від спраги з їх криниць
Води напитися хотів,
Так щастям він горів
І щастя свого не таїв
В годину перемоги.

На п'ятий день війська стояли,
Де вже тягнулись перевали
І Кримські гори закривали
Морської хвилі той прилив,

Що рідні землі омивали
Південних наших берегів.
Окрилені здобутком перемог,
Війська були уже готові
Звільнити свій народ
Від гір і до морських широт.
Коли хилилось сонечко додолу,
Передовий загін із дужих козаків,
Які охороняли саму вищу гору,
Побачили двох вершників,
Що мчали у розміщення полків.
В одного з них на спині тріпотів,
Як білий птах,
Той прапор, що спасає крах
Для переможеного війська.
Це були два гінці,
Які від імператора прибули
Могутньої самої Візантії.
Враховуючи ці події,
Він просить в Діра згоди
Провести з ним переговори.
Зібравши свою раду,
Дір вислухав пораду
У кожного із них,
А потім так сказав:
"Раз імператор сам прислав
Своїх гінців до нас,
Я говорити буду з ним!
І закликаю вас
Молити Бога,
Щоб наша перемога
Забрала мало крові.
Ми можемо вже завтра взяти гори
І візантійців скинути у море,
Але це принесе велике горе

У тисячі сімей,
Як нашому, так візантійському народу.
Ми мусим нести перемогу
Не тільки кров'ю і мечем карати ворогів,
А й з мудрістю провести до порогу,
Та з миром їх відправити із наших берегів".
Після поради з старшиною,
Рішили, що з собою
Як і годиться,
Дір візьме ще Аскольда,
Щоб була вірна допомога
Й не турбувала там тривога
Про рішень правильність своїх.
У супроводі свити дужих козаків
Аскольд і Дір на конях прискакали,
Де їх уже чекали.
Призначену для них високу охорону,
І не до трону,
А на нейтральну зону
Привести мали їх обох.
Шатро розіп'яте велике
Стояло у гаю,
І свиту залишивши свою
Поближче від шатра,
Дір і Аскольд пішли туди,
Вела куди
Його величності прислуга.
Ще не дійшли до входу,
Як їм на зустріч на дорогу
Сам імператор вийшов.
Він низько уклонився,
До самої землі,
З усмішкою дивився,
Як ніби це були вже самі дорогі
Для нього гості на землі.

Він сам провів в шатро,
Як пес Бровко
Біля Аскольда й Діра він втирався,
На ласку в них він сподівався,
Щоб ті за ним лишили
Імперії ту честь,
Якою Візантія була сита.
В самого ж морда була бита,
За те, що злодієм заліз
У хату вкрасти жита
Чужого мирного народу.
Коли, кивнувши, дали згоду
Аскольд і Дір послухати слова
Що Імператор скаже,
Тоді той імператор, як сова,
Поставивши великі очі кругом,
Прикинувся одвічним другом
Й промимрив він такі слова:
"Ніколи ні одна нога
Із Візантії воїна не ступить
На ваші землі України.
Моя величність зараз мусить
Просити в Вас пощади,
Для дружби вічної заради
Складем між нами мир".
Аскольд на Діра подивився
І той у відповідь сказав такі слова:
"Коли залізе в хату сатана
І просить в тебе миру,
Щоб дружба з ним була свята,
В той час сама копа могилу
Для тебе в рідній хаті.
Так само ви забрали всю долину
Хазарії морських прибоїв
І просите у нас ще згоди,

Щоб нині два народи
В нерівності були,
І ми в ярмі у вас ходили,
— Ми вас сюди ніколи не просили!"
Слова ці, як батіг,
Ударили по морді вовка,
І він покірно ліг
Вже переможеним до ніг
Аскольда й Діра.
Розбита була віра,
Що це величний імператор,
Який маленьким песиком скиглить,
І так, немов болить,
Його, той хвіст, що наступили.
А він недавно рив могили
Для українського народу,
В крові топив дівочу вроду,
Це пам'ятає добре Дір!
Розтоптаний, розбитий імператор
Готовий вже на всі умови Діра,
Який був дипломат й оратор
І керувала ним найвища міра
При рішенні державних справ .
І мовив він останнє слово:
"Щоб вивести з Хазарії усі війська
І візантійський дух забрати.
А Україні все віддати,
Що було втрачено війною,
Все те, що візантійці вивезли з собою,
Все награбоване майно.
Умови ті, що ми даємо,
Підпишемо таємно
Між нашими країнами угоду,
Що ви даєте згоду
Із нами торгувати.

При цьому ваша Візантія
Ніколи не піде в союз
З державами, яких військова дія
Направлена на шкоду України,
І всі державні зміни
Без нас ніколи не рішати!"
І мусів імператор Михаїл це підписати
Умови, виставлені Діром.

Всміхалося сонце степам широким
І горам високим,
Які вклонялися морям глибоким,
За те, що України сила
В народній мудрості живе.
Аскольд про те,
Що перемогу з Діром він несе,
Радів в душі своїй широкій,
І почуття такі глибокі
Ніколи ще не володіли ним.
Аскольд всміхався Діру,
Коли вже під'їжджали до полків,
Ще більше всилив віру
Їх прапор, який на вітрі тріпотів.

Роз'їхались полки до дому,
Хто на Кубань, а хто до Дону,
Верталися не битими шляхами,
Понад Дніпром до Києва ішли древляни
З Аскольдом й Діром на чолі.
В містах і селах зустрічали всі
І від малих, і до старих,
Виходили дивитися на тих,
Хто Батьківщину захищає
Від ненаситних ворогів.
Старий козак в цю мить згадає

Своїх давно минувших днів
І діда, дідових дідів,
Які мечем народ свій боронили,
Про це всім згадують могили
На неозорих тих степах.
Їх першими кругом вітали діти,
Жінки під ноги клали квіти,
А матері втирали з щік сльозу,
Дівчата дарували їм свою
Усмішку юності невинної красу,
А потім на ходу
Руками брали за стремена;
Хустинки, вишиті дівочими руками,
Своїм братам, тим мужнім козакам,
З любов'ю ніжно дарували
І шаблі їхні цілували.

На третій день походу
Дає усім Дір згоду
На відпочинок всіх полків
На берегах Дніпра.
Два дні вже відпочинку промайнули
І з суден вояки вже віддихнули,
Що по Дніпру багаж везли.
Усі у радості були,
До ночі пізньої лунали
Веселі жарти і пісні,
Які Аскольдові згадали
Забуті дні
Його дитячих тих років.
Не спалося йому цієї ночі
І він, відкривши очі,
Лічив на небі зорі тихі
І слухав плескіт теплої води,
Який доносився сюди

Нагрітої за день липневим сонцем.
Аскольд дивився, як згасали зорі,
Підвівся і пішов поволі
Де в водах відбивалася заграва
Проміння першого зі сходу.
Зайшов по плечі в воду,
Умив своє лице,
І тут почув він прохолоду,
Яка дарує вроду
І тілу силу повертає,
Бадьорість душу наповняє.

Над ранок табір спав,
Залитий сонця першого проміння.
Аскольд гадав,
Чому так весело виблискує каміння
На березі Дніпра.
Це були ті приємні почуття,
Які будили серце юнака
До рідної природи.
Так не хотілося йому вертатися у табір,
Щоб знову слухати ранковий гамір
Веселого у святі товариства.
Торкнутися хотів намиста
Теплом душі,
Природа де повисла
Квітками у траві,
І променів заграв в росі,
Які дзвенять у пісні цвіркуна.
І він пішов по березі Дніпра,
Приліг у трави запашні
І там лише заснув.
І вже у сні
Він плескіт хвиль відчув,
Що берег стали пригортати,

Немов хтось хтів його руками обійняти
І приласкати,
Але не міг.
І ось почув він сміх
Дівочий, тихий, ніжний
І наче струмінь неба грізний
Просяк його наскрізь,
Коли побачив у воді
З собою майже поряд
Дівочі, голі груди, молоді
І коси довгі, що їх прикривали.
Один лиш погляд крадькома
І трави вже його ховали,
А губи голодно збирали
З тих трав росу.
Лежав він як мерлець,
Без руху, наче камінець,
Щоб не злякати ту дівчину.
Вона поволі одяглась,
Зійшовши на стежину
Пішла у чийжесь гай,
Який стояв як вічний рай
У пахощах трави і квітів.
Такого він не бачив
Ще ніколи в світі,
Промінням сонячним
Залиту всю поляну,
Яка була перлиною
Земного раю.
І раптом він розгледів у траві
В уквітчанім вбранні
Ту саму дівчину
З косою на плечі,
В вінку на голові.
Вона складала різні квіти,

І колоски, як діти,
Ласкаво пестила рукою,
Що були вирвані у житі.
Аскольд цієї ж миті
Зайшов до неї з боку,
Не смів її лякати,
Став наближатися потрохи,
Хотів лише сказати,
Щоб не боялася вона.
Коли ж сама
Підвела свої карі очі,
Які були як темні ночі,
— У них світилось здивування
І запитання —
Де взявся цей юнак?!
Прудкі дівочі груди з хвилювання
Підносились і опускались так,
Що боляче зробилось юнакові
За ці важкі переживання.
Негайно заспокоїти хотів,
Але не зміг знайти він слів
Тих ніжних й теплих,
Які б дівоче серце обігріли,
Від болю би не мліли
Казкові ці уста.
А дівчина сама
На ноги підвелася
І мовчки розглядала юнака.
Помітив він в її очах,
Що ген пішов від неї страх,
Горіли очі здивуванням.
Її бажанням
Було негайно зрозуміти,
Чому він топче квіти
У її гаю.

Тоді Аскольд промовив тихо:
" В думках моїх немає лиха
Не бійся ти мене, дівчино мила,
Яка ж ти господи, вродлива!
Я український полководець,
Що з Києва прибув,
А зараз був
На півдні України,
Де вели ми бої
За землі наші і оці твої гаї,
Щоб ти сиділа в квітах,
Вдихала ніжний аромат,
Що би зростала у житах,
Засіяних далеких днів
Руками наших тих дідів,
Яких з тобою є ми покоління,
І їх життям дароване благословіння,
Щоб ми продовжили його
На землях України!"
Вона повірила йому,
Чуттям жіночим глибину тих слів відчула
І вмить забула,
Що він хотів
Її тут квіти розтоптати.
Вона дивилася уже як мати
На сина, що прибув
З країв далеких,
Із тих боїв нелегких;
Вдивлялася на нього з ніжністю сестри,
Що в муках кликала братів прийти
Її дівоче серце розкувати
Й на мужніх грудях приласкати
Її жіночу самоту.
Аскольд захоплено дивився на дівчину,
Немов на ту калину,

Що квітла у гаю.
Не знав він ні одну людину,
Яку б прийняв так близько за свою,
Таку відкриту, милу, дорогу.
І сам собі він дивувався,
Як міг він жити всі роки
Без дівчини, що перед ним стояла,
Яка собою доповняла
Його життя,
Якого б суть пропала,
Коли б вона тут не була.
І він тонув в очах цих щирих,
В яких стояла вже сльоза,
А чорна їх брова,
Як змах крила,
Робила риси милі
Ніжного дівочого лиця.
Її коса на груди впала
І так звисала,
Немов собою обвивала
Тонкий тендітний стан.
Аскольд вже на коліна став,
В долоні загорнув дівочу руку
І з ніжністю її він цілував,
Так, наче він губами припадав
До джерела дівочого настою,
Немов від спраги він вмирав,
І цей п'янкий нектар
Хотів забрати із собою,
Щоб спрагу наситити свою.
А дівчина стояла мирно,
Тримала руку у важких долонях,
Які несли меча, щоб ворога розбити,
Її невинність захистити
І дати їм обом життя

Для зустрічі цієї.
Тому вона
Горіла ніжністю своєю
До цього юнака,
І з свого джерела життя
Дівочість би віддала всю до дна,
Щоб напоїти його спрагу.
Вона б сама
Його душею стала,
Щоб вічно жили ці гаї,
В ранкових росах цвіли квіти,
І ніжками у травах тих побігли діти,
Що би їх цілували матері уста,
Щоб шелестіли їх жита
На землях споєних росою,
І вмитих кров'ю їх дідів,
Що здавна захищали рід собою
Від лютих ворогів.
Вона не забираючи руки,
Біля Аскольда стала на коліна
— Вони щасливими були,
Душа її від щастя мліла,
І вже хотіла щось сказати,
Та засоромилась,
І стала квіточки збирати,
Що тут лежали до приходу
Цього юнака.
Аскольд поміг ці квіти їй зібрати,
За руку допоміг їй встати
І з ласкою він мовив:
"Дозволь дівчино запитати,
Яке ім'я твоє,
І звідкіль родом ти,
Чи батько, мати в тебе є,
— Ім'я ж моє — Аскольд!"

І дівчина промовила уперше,
Той голос був, як пісня солов'я
Настільки ніжний, мов мелодія,
Сама ж схилилась, як стеблина,
І тихо мовила: "Калина!
Ми тут живемо у сусідньому селі.
Там батько, мати, родичі усі.
Завжди орали землю,
Ростили в полі жито,
А це моє намисто
Дароване матусею моєю,
На вірність з нашою землею,
Щоб завжди працю шанувати
І свій народ.
А це ось наш город,
Що житом половіє,
Мій тато його сіє
З матусею у двох!"

Вони обоє вийшли на дорогу,
Що гай і жито розділяла рогом
І повертала недалеко до села.
Калина ще ріднішою була,
І він вже знає,
Так щиро він її кохає!
— Її не зможе залишити,
Без неї вже йому не жити!
Аскольд стояв спиною в жито,
Калина стала перед ним,
І він спитав невпевнено і тихо,
Вже скільки літ і зим
Вона живе на світі.
Калина відповіла:
"Сімнадцять вже минуло."
Сама чомусь почервоніла,

За це немов їй соромно було.
Тоді Аскольд рішуче й впевнено сказав:
"У почуттях моїх горить любов,
І ввечері сюди, ти вийди знов,
До цього ж дуба,
Калина моя люба!
Бо я піду вже назавжди
До нашої столиці."
Поправивши спідницю
Калина згодою кивнула головою
І зникла у житах як птах.
Вона з собою
Забрала в ніжних почуттях
Навіки серце доброго Аскольда.

Тягнувся день, як рік,
Аскольд ходив по табору із боку в бік.
Під вечір, вже не маючи терпцю,
Він знов знайшов поляну цю,
Де ранком тут зустрів Калину.
Постоявши він десь з годину,
Пішов на місце, де прощався,
— З Калиною своєю в квітах повінчався.
Знайшов пеньок, на нього лопуха поклав
І, сівши в напрямку дороги,
Вслухався в шепіт трав
— Не ковзають бува по них її вже ноги.
Але дорога була бита,
На себе не схиляла жита.
Червоне сонце вже згасало
І там за гай упало,
З собою день забрало,
І тіні темні поповзли
У жито і сюди,
Де вже таїлися дуби,

Купаючись в вечірній прохолоді.
Аскольд побачив раптом в далині,
Як наближалась у пітьмі
Вона, Калина мила.
І понесла його навпроти
До нині невідома сила.
Між гаєм і житами
Вони зустрілися у двох,
Немов між різними морями
Природа увібрала їх обох.
Аскольд до себе пригорнув Калину,
Як ту перлину,
Що лиш йому життя давала,
Вона ж сама припала
До постаті близької —
Не було більш людини дорогої,
Як він, Аскольд, її коханий,
Рішучий весь і невблаганний
І тут розтанула вона уся
В його міцних обіймах —
В єдину плоть вони злилися у житах.

По таборі ішов він в пізній час,
Давно вже гамір згас,
Лиш там, то тут ходили
Самотні вартові.
Як з під землі,
Взялися тут десь зв'язкові,
Які Аскольду доповіли,
Що Дір його шукав
І всім полкам вже наказав
На сході сонця у похід збиратись.
Новина ця, як прохолода
Війнула в душу:
"Яка тут може бути згода,

Коли я мушу
Діру все сказати,
Він має знати,
Що я Калини не покину!
Повинен я її забрати,
— Дружиною мені повинна стати!"
Подумав і пішов до Діра.
А Дір в той час не думав спати,
У роздумах сидів,
В вікно став поглядати,
Підпершись мужнім кулаком.
Побачивши Аскольда, усміхнувся,
Бо вже його чекав!
Аскольд відразу ж розказав,
Що він зустрів своє кохання,
І що нема найменшого вагання
До вірності Калини.
І просить Діра відмінити ті години,
Які призначені в похід.
Аскольда Дір детально розпитав
Чия вона, майбутня та дружина,
А потім згоду дав
І тут у табір передав,
Що завтрашній похід він відміняє,
Аскольду ж дозволяє
Калину за дружину взяти.

На другий день,
Коли вже сонце стало добре пригрівати,
Пішла ватага до села,
І усміхалися хліба,
Аскольду в ноги колоски хилили,
Немов би так його просили
Попестити рукою
І свідчили собою

Про зустріч рокову, щасливу
І нічну годину,
Коли проводив він Калину
До хати рідного села.
А Дір ішов, як завжди, попереду,
Повитий рушниками.
За ним, ступаючи ногами,
Як і на марші бойовім,
Ішли всі інші старости.
Дір не дозволив йти
В подвір'я хати,
Де мешкали її батьки.
Він зачекав, поки підійде мати
Й сама відчинить старостам
Ворота у подвір'я.
А мати в той момент доїла
Корову під хлівом.
Поклавши невелику фіру сіна,
Тягнув її волом
Поближче до стодоли
Калини батько,
Не старий козак.
Побачивши гостей, подав він знак
Своїй дружині,
А ця, прогнавши свині,
Що по дворі ходили,
До старостів неквапно підійшла,
По звичаю вклонилась низько,
І всіх їх повела
До чистої світлиці.
І Дір почав уже за звичаєм питати,
А чи не бачили вони лисиці,
Що вбігла тут до них, до хати,
Бо старости це мусять знати
Й лисицю ту забрати,

Бо це реліквія свята!
Батьки розгублені стояли,
Вони ж не знали,
Коли і звідки все взялося,
У них в селі давно так повелося,
Що зустріч старостів готують
За тижнів два до їх приходу,
Якщо ті молоді вже мають згоду
Про вірність їхнього кохання!

Від збуджень й хвилювання,
Як квіточка стоїть Калина,
До долу очі опустила,
Вона до того була мила,
Що Дір на неї очі вп'ялив
І так їх не спускав,
Поки казав
Усі по звичаю слова.
Тоді Калина підійшла,
Поволі скриню відчинила,
Взяла там рушника,
Барвисто шитого її рукою,
Несучи так перед собою,
Аскольду подала,
І несподівано сама
Голівкою припала до його грудей.
З її очей
Котились сльози, як жаринки.
Всім тілом він почув
Пекучі ці краплинки,
І серця стук відчув
Дівочої покори хвилювання,
Який у душу карбував
На вірність їхнього кохання!
Батьки до діток підійшли,

Хреста на них обох поклали,
Обняли й поцілували,
І словом батьківським, святим
Благословили і сказали,
Щоб в Бога вічності молили
За рідну землю і народ,
Що би дітей ростили
На вірність Батьківщини.
Коли зайшла розмова за весілля,
Батьки Калини твердили одне:
Коли пороблена буде
Вся літня їх робота
І землю осінь взолотить,
Тоді й настане вже турбота
Весілля це зробить.
А зараз треба жито молотити,
До дому все носити і возити,
І скласти у комору.
Послухавши оцю розмову,
Дір твердо і рішуче так сказав:
"Похід багато часу в нас забрав,
В столиці справи нас чекають,
Які про всю державу дбають,
Тому весілля я
На завтра призначаю,
— Іншого я терміну не знаю!"

Ще сонце добре не зійшло,
А в печі вже горшки кипіли,
Великі казани диміли
Приправами із різних страв.
На полудень уже заграв
Музика з їхнього села,
А потім ще прийшла
Музика з їх усіх полків.

Стоячи так з обох боків
Весільного великого майдану,
Сільські і полкові
По черзі грали дуже гарно.
Народ змішався з козаками,
Танок мінявся гопаками,
А там дівчата пісню завели,
Її вже підхопили козаки
І так в мелодії несли,
Здавалось, ніжність України
На всі її ліси й степи.

На другий день
Полки вже шикувались,
А молоді прощались
З весільною юрбою
І обіймались довго між собою.
Коли всі вийшли за село,
Калина підійшла до матері і батька,
Вклонилася обом,
А потім вже прощалася з селом,
З дівчатами і парубками,
З своїми сестрами, братами.

За тижнів два
Вони оба,
Аскольд і Дір, в'їжджали в Київ
З їх переможними полками,
Народ встеляв дорогу рушниками
І квітами їх закидав.
Вони несли для нього перемогу
І захищали ту дорогу,
Яку народ всієї України протоптав
В історії важкого шляху.
І він ввіряв

Своїм синам
Цю материнську долю,
Що син принесе волю
Для України нашої святої,
Яку чекали покоління
Минулих і майбутніх вже століть!

ЧАСТИНА ДРУГА

СМЕРТЬ АСКОЛЬДА

Червневі дні
Барвисто землю уквітчали
І люди всі
Святковий настрій мали,
Які прийшли
На ці Дніпрові береги.
Лунала музика над гаєм,
Летіла пісня навкруги
Над рідним краєм,
Карпатським плаєм,
Поліссям запашним,
Кубанню, Доном і Дунаєм,
І над Поділлям золотим,
— Над всім цим краєм дорогим,
Бо він же був святим
Для українського народу.

Сьогодні той народ
Даючи свою згоду
Нового гетьмана обрав,
А Діра вже старого,
Від всіх державних справ,
Послав на відпочинок,
Щоб біля гетьмана стояв,

Як вірна допомога.
Народ всі голоси подав
За юного Аскольда,
Що вірним сином став
Для українського народу,
І виріс вже державним діячем.
В боях скривавленим мечем
Виборював він цілість України.
Уся громада святкувала
У теплі ці червневі дні,
Аскольду мужності бажала,
Що би були міцні
Його зв’язки з народом.
На свята ці
У Київ добиралися усі,
Кого в собі зростила,
В боях зміцнила Україна.
І дочки і сини
Приїхали сюди
З Кубані і Дніпра,
З земель, що омивали їх моря,
Із Дону і Дунаю,
З Хазарії і всіх степів,
З Карпат і з берегів
Серету, Бугу і Дністра,
Подільського Збруча.

Зібралося на берегах Дніпра
Багато люду,
А вище трохи них була
З помостом зроблена стіна,
Яка у вись несла
Жовто-блакитний прапор України.
Під прапором на цім помості
Зібрались гості

Всієї вірної старшини:
Половці, древляни,
Печеніги, уличі, хозари
Тут представлялись старшиною.
Вони ж несли сюди з собою
Священну волю
Єдиного народу,
Що Україну він складав,
Й місцевим прізвиськом своїм
Народ їх називав.
Тоді ніхто не знав,
Пройде ще часу хід,
А там і сотня літ
І кат цю землю украде,
А їх усіх назве
Чужими кочовими племенами,
Що ніби тюркський звичай мали
І щоб потомки не гадали,
Що їх діди
На землях цих завжди жили,
Яка їх народила,
А ніби їм життя дали
Якісь "брати" зі сходу,
І що потомки їх без роду,
А всіх родила Русь.
Коли ж життя вона зуміла дати,
То може і забрати,
Всі землі і ліси,
Залишиться лиш душу їм віддати,
Вони ж історію будуть писати,
Що України зовсім не було,
А то окраїна Росії так звалася.

Народ, який зібрався
На кручах сивого Дніпра

Гуляв, сміявся, веселився
— В цей день була
Історії його година.
І ось вже наступила та хвилина,
Коли під прапор України стали
Дір, що булаву тримав,
Аскольд, сміливий і суворий,
Він як граніт стояв
У мріях вільного народу,
Який на нього покладав
Державних звершень перемогу.
Дір до Аскольда нахилився,
По-батьківськи його поцілував,
Із рук своїх Аскольду передав
Величну булаву,
Що несла символ влади України,
І волю ту,
Яку беріг народ, країни,
Що вільно розвивалась
Своїм історії шляхом.
Аскольд підніс ту булаву
Собі над головою,
Здавалось, Україну всю луною
Покрив цей відгук звуків:
"Аскольду слава і народу,
Що дав він свою згоду
Нести тягар держави,
Вести туди,
Де вже горять вогні заграви
Нового дня,
І зникнуть тіні
Важкої ранньої пори!
Слава Україні!
Слава Україні!
Слава Україні!"

Народ, який зібрався тут,
Аскольда підхопив на руки,
Під вигуки і звуки
Поніс у гетьмана маєток.
Пісні і танці не стихали,
До ранньої зорі музики грали,
Дівчата з хлопцями гуляли і співали
По берегах Дніпра.

Коли вечірня вже була пора
Аскольд з Калиною на берег вийшли.
У нього на руках була дочка,
Малесенька Одарочка,
Що мала років шість від роду.
Коли вже з кручі було видно воду
Широкого й могутнього Дніпра,
Уся сім'я
Тут зупинилась біля дуба
І їх дочка потупцяла у трави,
Шукаючи собі забави
У квітах, що росли кругом.
Скигнуло серце і наповнилось теплом
В Калини, бо згадала
Ці квіти, що збирала,
Коли Аскольд у гай її прийшов.
Вона його з любов'ю обійняла,
В щоку його поцілувала,
Попестила в руці волосся
І так стояла,
В душі далеко заховала
Їх щастя спільного кохання.

У пору звершень всіх вінчання
Аскольд дивився в далечінь,
Немов би міряв глибочінь

Дніпрових вод широких,
А потім переводив погляд
До берегів морів глибоких.
В уяві бачив вже степи Кубані,
В Поліссі ті посіви ранні
Малесеньких полів,
Що звільнені руками від лісів.
А там широкі вже пішли степи
На півдні України,
Відсутні були тут ліси,
Але засіяних полів
Тут було не багато.
І дикість тих степів
Усіх волами не обробиш,
Хоч все здоров’я вгробиш.
Народ працює більше від волів,
Руками землю обробляє,
Руками вміло засіває,
Вручну врожай збирає,
Ціпами все молотить,
На поле йде,
Коли ще сонце і не сходить,
До дому ж повертається,
Коли воно заходить.
А для покращення роботи
Міське потрібне ремесло,
Хоч в місті теж такі турботи
— Усі важкі роботи
Проводились вручну.
Це була ранішня людська пора
У розвитку усіх народів,
Далекий був той до прогресу вік.
Тоді ішов
Вісімсот і сімдесятий рік.
Аскольду вже минуло

Тридцять три від роду
І ось він став
Вже на чолі свого народу.
Він розумів відсталість ту убогу
І щоб здобути перемогу
У розвитку попереду іти
— Пройдуть ще не одні віки.
І тут не підеш навпрошки,
Через віки,
До звершень їх
— Все родиться у часі!
Аскольда інше турбувало,
Хотілося, щоб стало
Відкрите прагнення держав,
Що гарантує спільність прав
Іти дорогою новою.
І бачив він перед собою,
Що в ці часи
Досягнення мети
Іде неправедним шляхом.
Одні народи,
Щоб швидше здобувати перемоги,
Підкорюють під владу інші
І створюють для них
Умови гірші,
В рахунок них,
Ідуть вже шляхом тих,
Не визрілих часів далеких.
Хоча, він знав — іде вже інший час.
Але найбільше турбувало те,
Що на просторах майже згас
Процес утворення держав,
Цей величезний шмат землі лежав
На схід північний,
Вище України.

Монгольські і татарські племена,
Туркмени, фіни і карели,
Болгари, в’ятичі
Із нашим братом були змішані усі
І формували там державу,
Так званої Русі,
Створивши синтез "нового" народу.
І мав він ту природу,
Що за рахунок іншого
Піднявши шаблю і ножа
З розбою, вбивства, грабежа
Собі він пузо й пику набивав.
Себе ця хижа суміш
Звала русаками,
Бо покоління це з роками
Подекуди було вже русим
На фоні азіатського лиця.
Держава ця
Вже Новгород столицею назвала,
В якому управляла
Олега князя знать.
Аскольд це розумів,
Що ненормальність ця
Є наслідком віків
І зараз цю природу не зміняєм,
Бо добре знаєм,
Що хижий звір
Спроможний жити
Вбиваючи чуже життя,
І щоб як слід усе змінити,
Пройдуть ще не одні віки.
Але, як, зараз,поряд з звіром цим
Державність будувати?
Які відносини і з ким їх мати?
Як провести народ

На шлях гуманних перемог,
Щоб це допомогло як нам,
Та іншим всім народам
Пробитися до кращого життя?!
Він перебравши в голові усі думки,
Які могли привести до його мети,
Прийшов до висновку такого:
На дику Русь, убогу,
Потрібно нам знайти якусь
Заманливу для них дорогу,
Щоб розвивати в ній самій
Любов до праці і науки,
Щоб Їхні руки
Ніколи не тягнулись до меча,
А засівали у полях жита.
Доносити зусиль для цього
Мають всі,
Щоб зацікавити владик Русі,
У тому, що потрібно їм тримати
Й всебічно розвивати
Великі виробничі й торговельні справи,
Які укріплюють усі держави.
Тому із ними будуть прийняті угоди,
Що всі зближатимуть народи
До спільних і корисних поривань.

В цю мить Калина думку обірвала,
Вона безмежно так його кохала,
За руку його взяла,
В душі йому поспівчувала
За ношу цю важку,
Із ласкою йому дивилася у вічі,
Поцілувавши його двічі.
Піднявшись із трави
Батьки Одарку підвели,

За рученятка повели
Доньку у гетьманський маєток.

І видавалось їм обом
Аскольду і Калині,
Що час так невблаганно линув,
Як сни їх милі,
Як чайки довгокрилі,
Що дні життя
Ховали в хвилі сині
На дно морської глибини
І кожний день прожитий
Не вертали.
Здавалося, вони зустрілися як в перше,
А йшов вже вісімдесят перший.
І не Калині а Дарині
Сімнадцятий минав вже рік,
І старости приходили вторік,
Але їм Дарка відказала,
Бо щиро покохала
Героя, сотника стрункого,
Як той дубок,
Міцного, молодого,
Що зріс на берегах Дніпра,
Де хвилями колишеться трава
Південних їх степів.
Його Аскольд привів
Із печенізьких тих полків,
Що в Києві стояли
Для виправки і зміцнення дружин,
Які військове ремесло передавали
Для тих, що мали
Святу повинність ту нести
На випадок війни.
Тарас, цей сотник молодий,

Прислав до Дарки старостів.
Аскольд давно хотів
Весілля їм зробити,
Щоб молоді могли вже жити,
Як Бог велить.
Про те кохання знали всі —
Вони його ніколи не таїли.
Коли вже молоді сиділи
В пошані всіх гостей
І їх усі вітали,
І перед ними стали
Їх дорогі батьки,
— В Калини пропливли
Перед очима всі хвилини,
Коли її з Аскольдом теж вітали
В далекому і рідному селі.
Її було тоді
Сімнадцять, як Одарці.
Здавалося, що це не Дарка і Тарас,
Немов би повернувся час
І це вона з Аскольдом,
Безмежно вічно молода,
Хоча і зараз не стара,
Але завжди, огорне туга,
Коли згадаєш молодості друга,
Що час у себе все ввібрав.

Після весілля жили молоді
В Аскольдовім маєтку майже рік,
Хоч й не гадали
У батьків сидіти вік.
А тут так несподівано для всіх
Древляни Тараса обрали
Своїм місцевим старшиною,
І він забрав з собою

Як квіточку, дружину свою
Не на годину,
— Поїхав на завжди
В Іскоростень, туди,
Де мав він бути старшиною.
Вона там швидко прижилася,
Як гілочка вербова прирослася.
Такі жінки там були милі,
Всі дуже добрі господині,
Коли в неділю в церкву йдуть,
Завжди зайдуть і заберуть
Одарку теж з собою.
Які там гарні вечорниці!
Туди ідуть дівчата й молодиці.
А часом всі разом виходять в ліс,
Не було, щоб Тарас їй не приніс
Барвистих квітів лісових за її вроду,
Що пахнуть долею землі
Свого народу.
Вона завжди дивилася на них,
Ніби на тих,
Хто землю українську обробляє
І хто кохану захищає
Під небом рідним, голубим.
І стало все тут дорогим,
Неначе це сам Київ був,
Її що породив,
Дитинство, юність випестив
У своїх батьківських долонях.

І хоч у батька в скронях
Вже появилась сивина,
Але вона
Завжди була його дочкою,
Так само пестив він її рукою,

Коли була вона мала.
Та відчувала вже тоді,
В його твердій руці,
Що це часи уже не ті,
Бо вже зникає ця турбота,
І зараз вся його робота,
Державних справ великих,
Ввібрала в себе все до тла.
Й вона тоді сама
Дивилася на тата мило,
На його дуже тіло, силу
І помогти йому хотіла,
Але не знала як,
Та і не вміла.

Аскольд стояв біля вікна,
Вдивлявся пильно в небо,
Хоч була літня то пора,
Але вже днів зо-два
Дощі холодні омивали землю.
Повзли по кручах дніпрових
Важкі свинцеві хмари,
Немов би в них
Були ті чари,
Що сум наповнюють в душі.
І він згадав,
Які були ці дні торік,
Невже цей вісімсот вісімдесят
І другий рік
Буде таким сумним.
В той час за ним
Тихенько відчинились двері,
Коли він щось наводив на папері,
Він обернувся і з піднесенням
Уважно слухав зв'язкового

З таким донесенням:
"Від князя того,
Що на чолі Русі,
До вас прийшли гінці,
Які на кручах там чекають
І намір мають
Якусь угоду передати,
Що князь Олег прислав!"
Аскольд сказав,
Що він гінців приймає,
Сьогодні ж мову з ними поведе
Про те,
Чого від нього Русь бажає,
Які державні прагнення несе.

Приймав гінців
Аскольд на берегах Дніпра
І свита вся
За ним пішла,
Що би була
Державності гостей повага.
Один із руських тих гінців
Аскольду доповів:
"Великий князь Русі
Прислав свої щасливі мрії,
Що гетьман України
Його прийме як і годиться
У Києві-столиці
Могутнього народу.
Коли Олег отримає ту згоду,
Тоді великий князь
І гетьман України
Будуть розмову мати,
Як торгувати і розвивати
Державні їх стосунки!"

Аскольд прийняв таку угоду,
Оскільки мав нагоду
Він плани ці здійснити,
Щоб дику Русь
На справедливий шлях пустити,
Щоб не могла вона робити
Наскоків, грабувань
І поневолювати знов чужі народи,
А була в праці, та з всіма у згоді,
І здобувала більше знань.
Тоді не буде тих умов
Для вбивства, змов,
Що завжди все вело
До створення нових імперій.
Коли поїхали гінці
Аскольд продумав плани ці,
І був готовий вже прийняти
Правителя Русі,
Щоб згоду передати,
Що Україна може торгувати
І хлібом й ремеслом.
Вона добром і миром
Прийматиме усіх людей.
І ось настав той день,
Коли Аскольд приймати мав Олега
З далекої Русі,
А Русаки усі
Юрбилися на берегах дніпрових.
Аскольд послав до них
Свою досвідчену старшину
І дав пораду він єдину,
Оскільки пізня вже пора,
— Назавтра їх призначити розмову,
Бо князь Олег пройшов дорогу довгу,
То ж хай до ранку відпочине у шатрі.

Коли ж на небі згаснуть зорі,
Наступить ранішня пора,
Наступного вже дня,
Тоді почнуть вони розмову.
Але російський князь благав
Зустрітися негайно із Аскольдом,
Бо часу він не мав,
І мусить вже вертатися до дому,
Тому державну перемову
Сьогодні в вечері почнуть
На кручах тих Дніпра,
Де розмістилася юрба
Олегового війська.
Аскольд відразу згоду дав
І всій прислузі наказав
Дружин військових з ним не брати,
Бо він повинен показати
Довір'я своє гостю,
А потай хтів завоювати
Прихильність диких русаків,
І справою їм показати
Все те, що необхідно знати
Для добрих спільних справ.
Йому здавалося, настав
Той час, коли він міг здійснити
Ці наміри державні,
Що у собі завжди носив.
І він прислугу попросив,
Щоб йшли із ним
Лише відомі дипломати
І особиста свита.
Військовим наказав,
Що зустріч ця закрита
І щоб ніхто не знав,
Що він сьогодні мав

Розмову з русаками,
— Це викличе підозру
Й поставить під загрозу
Його державний намір.
З Калиною порадитись не міг,
— Вона поїхала до Дарки,
Бо захворів і зліг
Онук Тарас вже кілька днів.

Аскольд ішов по пагорбах Дніпра,
Де кожна ямка дорога,
Де бігав босими ногами у дитинстві,
Сюдою мати все його вела,
Коли була ще зовсім молода.
І він стояв вже сам,
Де мати мила тут його водою,
Святою, дніпровою.
І ці смерічки пам'ятав,
Коли вони були малими,
І тут торік з Калиною стояв,
Здались вони йому чомусь сумними,
— У їх верхівках вже згасав
Вечірній сонця промінь.

Низенький гостя курінь
Виднівся на узліссі,
А перед ним на виднім місці
Той, Новгородський князь стояв,
Який себе вже називав
Великим князем їхньої Русі.
Позаду гетьмана юрбилися усі,
Хто з ним прибув сюди
Для здійснення мети
Державних справ великих.
З усіх боків стояли хмари диких,

Озброєних мечами і щитами русаків.
Подав Аскольд Олегу руку,
Усіх із свити привітав.
Перекладач йому сказав,
Що князь Олег Аскольда просить,
Щоб він у курінь завітав
Де їх обох чекав
Великий час державної розмови,
І просить князь в Аскольда згоди,
Щоб свита в першій їх розмові
Під куренем була.
В Олега все обличчя залила
Усмішка дикаря,
Що живиться чужою кров'ю.
Аскольд на це повів бровою,
А потім в бік кивнув, що згоден,
Бо ж народи
Чекають мирної угоди,
Яка щасливий шлях простелить.
З бажанням говорити в курінь він ступив,
Перекладач його старий став разом з ним
І сам себе він здивував
Своїм небаченим сліпим довір'ям,
Що тут ніхто його розмови не чекав,
— Не було вже ніяких справ.
Він до Олега повернувся,
Щоб той йому все пояснив,
Але Олег чомусь нагнувся
І різко запустив
Меча Аскольду в груди.
Аскольд упав,
А потім встав
Він на хиткі коліна,
І хоч текла гаряча кров, як піна,
— Руками обхопив меча,

Хотів забрати із грудей
Смертельне це залізо.
З його очей
Світилася прощальна вже зоря,
А по руках текла
Червона кров.
У мить страшну подумав знов
Про Україну,
Про свій народ і про Калину,
Але не скаже вже нікому,
Щоб по такому
Ніхто шляху не йшов.
Добро не знищить ката,
Його природа клята
До себе вимагає
Жорстокої руки,
Яка мечем його скарає!
Як пізно він це знає,
Що правильний є шлях єдиний:
Державна міць
І єдність України!
І чорна тьма закрила очі,
Навіки він упав у вічні ночі!
В ногах Олега-русака
Лежало тіло мертвого Аскольда,
Ще кілька раз проткнув він в нього тесака.
В цей час,
Як по команді враз
На його свиту вже напали
І вщент її перерубали.

Два воїни, як хижаки, тягли
Скривавлене і мертве тіло
По кручі до води,
Що омивали береги

Славутича старого.
Прийняли води дніпрові
Аскольда молодече тіло.
В його ім'ї горіло
Надія тих великих сподівань,
Небачене стремління знань
Для усього його народу
В поривах перемоги.
Але дніпрові води
Покрили цю зорю,
Що Україні шлях світила,
Ніхто не знав,
Що це вже на віки могила
Для волі українського народу.
Кривава спрага дикунів
Від довгого походу
На гетьмана маєток налетіла
І в попелищі тліла
Остання вже іскра,
І ні одна жива душа
Там вже спастися не зуміла.
Тоді ж Олег головорізам наказав
Старого Діра привести,
Бо добре знав,
— За ним ще може весь народ піти,
І щоб уникнути біди
Старого гетьмана потрібно було вбити.

Щасливий свідок кожного кохання
В цю ніч зійшов зарання
І променем у росах вигравав,
А потім впав
В дніпрові води сині.
Ці роси Дір збивав
Старими босими ногами,

З боків та з заду підпирав
Стальними тесаками
Загін, що Діра гнав
По кручах сивого Дніпра.
До стовбура
Зеленого старого дуба
Спиною Діра притулили,
Злодійським колом обступили,
Вперед Олега пропустили
І той сюди влетів орлом.
Із ран кровило все кругом
Пекло жагучим болем,
Але не це для Діра було горем,
Що тут загине,
— А він душею лине
До долі України,
До вільного народу,
Чи зможе той здобути перемогу
У завтрашньому дні?!

Зібравши сили всі
Олегу Дір сказав, як грім пробив:
"Ніколи ні один народ не жив
У розвитку свого надбання
На крові іншого народу.
На крові виростиш лише ворожу
Ненависть вічних поколінь.
Кривава твоя тінь
Повисне в серці України,
Своїм мечем несеш руїни,
А потім злодієм полізеш в душу,
Але душі ніколи не уб'єш
Великого і гордого народу!"
Та плюнув Дір Олегу в морду
Поміж лукавих тих очей,

Що дикістю світили нелюдською.
І князь з нестримною злобою
Заніс меча над головою
І Діру груди простромив.
Вже мертве тіло повалив
Ногою, тут перед собою
І в нього ще раз меч встромив.
Сімдесяти двох річний Дір
Скривавлений лежав під дубом,
Який єдиний поміж всіх дерев із сумом
Над ним прощався тихо віттям
І щось шептав майбутнім вже століттям.
Під цим же дубом віковим
Скривавленого Діра кинули у яму,
Ні знака, а ні каменя не ставили над ним,
А рівно землю всю зрівняли,
Ногами щільно затоптали,
Травою в маскували,
Щоб люди не впізнали,
Що тут лежить
Історія самої України.

На другий день, після руїни,
Коли ще сонце не вставало,
Зірки у небі заснувало,
І хмари чорні поповзли
Свинцем важким туди,
Де Київ в зелені стояв.
Здавалося, що день тускнів, згасав
В період сходу сонця,
Дерева плакали сумні
У цій сирій на-пів пітьмі
Краплинами дощу до долу,
Слізьми вмивали землю кволу
Від чорної журби.

А вмивши все, текли
Маленькими струмками вже туди,
Де старші їх струмки збирались
В великі ті потоки,
Які зривалися із круч в затоки
Великого Дніпра.
Струмочки й потічки живили
Сльозами, горем змитої землі
Дніпра могутні хвилі,
Тому вони і символом були
Святої України.

Щоб показати всім злодійську перемогу,
Олег на берег вивів русаків
І з пагорба могутнього Дніпра
Рукою показав туди,
Текла куди
Дніпра нестримна хвиля,
А потім меч свій в землю застромив
І хижо він крізь зуби процідив:
"Тут буде центр Русі!
А їхні землі всі
Мені дадуть велику данину.
Країну ту
Мечем ми мусим підкорити,
Князь Новгородський тут повинен жити
У Києві-столиці!"
Не встиг Олег закінчити ці небилиці,
Як в очі цвігнула стріла,
Запущена з всіх сил з чужого лука,
З куща, де там була
Надійна засідка на нього.
Черкнувши йому скроню
Стріла урізалася в крону
Малого деревця.

Не застромивши в ката свого гострого кінця,
Вона, мов плачучи, завила.
В цю ж мить обличчя стало білим,
Нема і сліду тим промовам смілим,
Зціпив за горло жах.
Пройнявши ката страх,
Здавався він вже котеням мізерним.

А русаки уже вели
Струнκого й молодого юнака,
Чия рука
Зробила замах на Олега.
Дивився гордо він на тих катів,
Бо так хотів
Ту погань гидку розтоптати,
Яка вповзла до його хати
Хижацьким вбивцею чужим.
Коли стояв Олег вже перед ним,
Його юнак прошив немов мечем,
Пекучим поглядом очей
Ненависті страшної.
Олег від хвилювання щось сказав під ніс,
Перекладач сміливцю вже доніс,
Що князь великий хоче
Довідатись про ту мету,
Яка звела на ту
Дорогу вбивства князя.
Хіба ж не знав,
Що перед ним стояв
Великий князь нової вже Русі,
Що Київським прозвався.
Юнак тоді сказав:
"Ти вбив
Вождя мого народу,
Який дав згоду

Нести важку державну долю,
І захищати його волю
Від всіх ворожих зазіхань.
Ти батьківщину мою вкрав,
І мій народ вже встав
На смертну боротьбу з тобою.
Хоч я помру,
Й тебе я зараз не доб'ю,
— Той час настане!
Мій менший брат повстане,
Сестра у руки дасть меча,
Благословенна матір'ю мета
Скарати виродка такого,
Як злодія і дикуна,
Що обезглавив Україну.
Народу мого не убити,
Він вічно буде жити,
Примножувати і ростити
Через віки своєї нації красу
І нечисть всю оцю
Мечем навіки розіб'є
І в край свій принесе
Свою народну волю.
Я смертю розділяю його долю
В нелегкому шляху!"
Як блискавка в секунду цю
Стрілець накинувсь на Олега,
Олегу горло обхопив,
На землю повалив
І тут при всіх душив.
Його не можна було відірвати,
Щоб скарати.
Звільнившись,
Олег сказав усім стояти,
Віддихавшись, сам розрубав

Мечем сміливцю серце.
Юнак хоч мертвим вже лежав,
Та він всім показав,
Що смерті непокора
У помсту перейде,
Коли його народ прийде
У шані мукам помолитись,
І прикладом його не буде вже хилитись
У рабстві лютих ворогів.
Олег розкішно сів
На вже принесений прислугою стілець,
В його ногах лежав нескорений стрілець.

На другий день
Гаряче літнє сонце всім світило,
Всміхалися так мило
Високі ясени,
Спустивши віття на тини,
В дзеркальних водах стовбури
Гойдалися на хвилях.
В косому промені сюди
Прийшли дівчата до води
Купатись голими,
Коли вечірнє сонце йшло вже на спочинок.
Голівки їх ховалися у хвилях
Їх батька ніжного Дніпра,
Дівчат тих кожної коса
Іскрилася в промінні.
Тут була поряд осока
І в ній помітні якісь тіні.
Дівчата ближче підпливли
І всі налякані були:
Гойдали тихо хвилі
Вже мертві очі милі
На смертному чолі

Їх гетьмана Аскольда,
І їх сумні
Дівочі голоси
Без стиду і вагань
Вже кликали сюди
Тих парубків,
Що там неподалік від берега стояли
І довго вже на них чекали,
І лиш отямившись,
Дівчата згодом натягли
Сорочки,
На своє тремтяче і вологе тіло.

Коли згасав
Останніх променів заграв
І ніч кругом настала,
Зібралася громада
На березі Дніпра.
У квітах потопаючи стояла
Тут труна
Всієї України,
Не усвідомленої ще тоді руїни
І не одна гірка сльоза
Омила мертвого Аскольда.
Він як живий лежав
І хрест тримав
Рукою мертвою на грудях,
Над ним народ в журбі стояв,
Якому він віддав
Життя своє до крихти.
Труну піднесли парубки
І так несли
На верхні кручі.
У слід їм кидали пахучі
Дівчата квіти з рук

І їх душевних мук
Мочила вже сльоза,
Яка гарячою була,
Зігріта їх дівочим серцем.

Біля могили

Труну з Аскольдом опустили,
Всі разом Бога по молили
За упокій душі,
А потім всі
Прощалися з Аскольдом
В хвилини ці сумні.
І кожний брав землі
В обі долоні,
Тулив до скроні,
А потім ніжно цілував
І кидав у могилу,
Немов шматочок серця відривав.
Аскольда так засипали руками.
Щоб не згубилася роками
Ця домовина України,
Хреста поставили святого.
І з часу того
Пройшли вже не одні віки,
Але і нині там сумує
Нещасна доля України
І до сьогодні кат панує
Тримаючи народ в покорі і ярмі.
Маскуючи своє лице,
Він стер з лиця землі
Вже місце те,
Могила де була Аскольда!
Але тебе це, кате, не спасе!
Хотів би ти приспати все,
Що кликало народ до волі.

Насилля дикої сваволі
Ти видавав за рай.
Злодюго і тиране, знай,
Ніколи ні один народ
Тиранство не прийме за рай!
Народе України, встань!
Кругом поглянь,
Як душу твою обікрали,
Могили твої розтоптали,
Історію твою забрали!
Мечем ти славу воскреси
І волю в край свій принеси!

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ЯРМО І МЕЧ

Укривши гілля іней
Додолу низько посхиляв
І ліс, як зачарований стояв
В такім убранні.
Пташки співали ранні,
Що з вирію прибули,
Хоча й морози були,
Але вони вже чули через сни,
Прийдешні запахи весни.
Кінчався лютий в сніговім потоку
Дев'ятисот і сорок другого вже року.
Але ще сніг скрипів
Під важкістю саней.
Остап не відривав очей
Від матінки-природи чарівниці,
Він злегка підганяв коней,
Але його зіниці
Чомусь засмучені журбою.

Він віз з собою
Кохання щире юнака
Дорогою, яка вела
З Іскоростеня в Овруч,
Бо там жила
Його Гануся мила.
Вона занадто юною була,
І та причина заставляла критись,
— Не дозволяла одружитись,
Та баба Дарка все зробила,
Щоб їх кохання зберегти.
Ще має рік пройти,
Тоді вже можна слати старости,
А зараз, їй лише шістнадцять,
Йому ж за двадцять
І через рік буде ще п'ять.
Він бабу Дарку дуже поважав
І знав,
Що рішення її є справедливе
В її руках.
Він пригадав,
Коли ще був малим хлоп'ям,
Калину, матір баби Дарки
Як у той день ховали.
Тоді стояли
Осінні непогожі дні,
Такі сумні,
Як дні останні у житті
Старої вже Калини,
Останній крок зробивши до могили
З єдиним словом на устах:
"Аскольд мій милий!"
Коли труну спустили,
Вже теж стара, похила,
Одарка баба підійшла,

На край, кінчалась де могила,
У себе в пазусі знайшла
Торбину із землею,
Яку вона ще молодою принесла
З могили батька свого,
Аскольда, вічно молодого.
Припавши на коліна,
Стареча голова трусилась біла,
Одарка під Калиною схилилась,
Тихенько Богу помолилась
І землю цю святу поцілувала,
Калині біля голови поклала,
Щоб ця спокійно спала.
Коли ж вона на ноги встала,
Його, малого ще, Остапа, підвела
І так сказала:
"Мій сину, пам'ятай!
Ніхто так не любив наш край,
Знедолену цю матір Україну,
Як мої батьки.
Коли будеш великий ти,
Бажаю тобі того,
Щоб ти достойний був
Народу й роду свого!
Щоб ти зумів так покохати,
Як моя мати
Сміливого Аскольда!"
Остап ще пам'ятав крім того,
Що після поховання цього
Стареньку повели під руки,
Його ж малого взяв на руки
Татусь, той самий Мал,
Що сином другим був Одарки;
А мати поряд йшла
І сум в душі несла.

Від ласки її рук
Він доброту впізнав ще на світанні,
— Оксана це була! — З Кубані...

У роздумах солодких
Остап вже опинився на узліссі.
Як завжди на Поліссі
Міста лежали у лісах
І він побачив дах
Будинку Овруча старого.
Проїхавши ще кілька кроків,
Він зупинив коней,
У санях став на ноги
Не відриваючи очей
Від сніжної дороги,
Він поглядом пройшов по місту...
І остовпів.
— Воно кишіло русаками,
На площі били батогами
Знесилених древлян,
А інших вже гойдали
На мотузках підвішених вітри.
Думки Остапу наганяли
Про те, що років три
Не підкоряються древляни
Чужим тим русакам,
Що князю Ігорю служили,
І більше їм вже не платили
Повинностей, ужитків, данини.
Остап замисливсь на хвилину,
І добре зрозумів,
Що в цю годину,
Хоч як би він хотів,
У місто в'їхати не може він,
Бо там його чекає кара.

Негайно мусить повідомити він Мала
Про ці розбої дикі,
Що в Овручі зробили русаки
Над козаками, мирними жінками
І ще маленькими дітьми.
Остап на місці коні вправно розвернув,
На них гукнув
І цвігнув щільно батогом,
Аж в лісі зойкнула луна.
І як стріла
Летіли коні по дорозі,
Що в Іскоростень вела.

Лягаючи учора спати,
Не зводячи сумних очей зі стелі хати
Гануся в серці поховала мрії:
Наступний день принесе ці надії,
Коли Остап приїде,
До неї він підійде,
Візьме її за руку,
До себе ближче підведе
І розпитає про усе,
Як тут жила вона без нього...
Лише від спогаду такого
Вона відчула в грудях стук
І тих душі дівочих мук,
Яких не терпить вже розлук
Нестримне їх кохання.
Покрило очі хвилювання
І ніч пройшла в якійсь покуті,
Думки пливли сумбуром скуті,
Гнітили душу почуття
— Жахливі відчуття
Тривожної години.

У ранішні хвилини
Наступного вже дня
Ганусю розбудив жіночий крик,
І сон у мить ту зник.
Підбігла хутко до вікна
Й побачила вона:
Перемагаючи приниження і страх,
Немов би світу стався крах,
По вулиці заплакані ішли жінки,
Їх гнали русаки,
Які заповнили все місто,
— Всіх били батогами,
Кололи тесаками
І гнали на майдан.

Велика лють Ганусю охопила,
Вона з собою лук і стріли прихопила
І вибігла у двір у спідньому вбранні.
Припавши до щілини в паркані
І перевівши подих,
Не маючи можливості стріляти в тих,
Що гнали на майдан її людей,
Вона з дороги вже не зводила очей
Чекаючи на постать супостата.
Удар, нанесений рукою ката,
Із-за спини, де була її хата,
В очах пекуче спалахнув
І чорним колом огорнув
Її свідомість.

Отямилась вона вже на майдані,
Куди зігнали у годину ранню
Її батьків, сестер, братів
Із Овруча і сіл.
На чільне місце винесли великий стіл,

Якого охоронці князя оточили,
А потім килимом покрили
І вже сюди вели
В оточенні своєї свити
Самого князя Ігоря,
Що з Києва прибув.
Народ загув,
Згуртований єдиною метою,
Бо ніс з собою
Єдине серце України,
З якого той князь пив
Священну кров.
І ось з розбоями приїхав знов,
Щоб грабувати
І весь народ тримати
В покорі руського меча.
Гануся не шкодуючи свого плеча
Пробилась на перед великої громади
І бачила деталі всі,
І князеві всі вади.
Її великі карі очі
Світилися ненависті вогнем.
Вона мечем
Хотіла вести мову з ним,
Із князем Ігорем кривавим!
З огидою дивилася на нього
І не помітила вже того,
Як близько підійшла,
— За кроків три була
Від ворога її народу.
У князя очі бігали як в миші
І хоч стояв за всіх він вище,
Мізерна постать квола
На злодія так схожа була,
Що силу мав

Лиш тим, що він тримав
В руках ножа розбою,
Та так нагадував собою
Вовка, що вскочив у чужу отару,
Зламавши не свою кошару,
Він в душу вліз народу
Й мечем він створює покору
Для диких грабувань.

Гануся не могла утримати вже люті,
І перекинувши назад косу,
Вона у морду ту
Плювком всю вилила образу.
І тут відразу
Зв'язали її руки
І кинули у льох,
Поки придумають їй муки.
Вона сиділа в темному кутку,
Не плакала про долю ту,
Що кара тут чекає,
А плаче, що не знає,
Як ворога вона ще покарає
В її останні ці хвилини.
В той час, вже довгих дві години
Лісами гнав Остап коня,
Щоб розказати Малу,
Як Овруч гине серед дня
Від дикої розправи.

Геройську батька славу
Тут шанували у краях.
Не раз бував він у боях
Проти кривавих русаків,
Посаджених у Києві князьків.
Остап, під'їхавши до нього,

Йому детально доповів,
Що він хотів
Зібрати сотню козаків
Й на Овруч налетіти
І несподівано відбити
Ганусю із катівні.
Сам Мал прийняв
Велику участь в цьому плані.
На другий день вже на світанні
Остап повів ту сотню козаків
У напрямку лісів
Де Овруч ще димів у згарищах пожарів
Від рук тих русаків, що їх привів
Той князь, що Ігорем прозвали.

Сміливців сотня притаїлася в гаю,
Вичікуючи пору ту,
Коли на Овруч прийде ніч,
Яка у темряву сховає їх,
Тоді ж впаде до ніг
Вся варта на краю катівні.
Опівночі,
Коли ще не співають півні,
Вони повинні повернутися назад.
І ось настала та хвилина,
Коли стрімка лавина
Відважних, дужих козаків
Гуртом знялася над землею.
— На конях це летів
Сміливий дух самої України!
Ще мить
І варта вся лежить
В злодійській крові вмита,
І вже була відбита
Колодка на дверях важких

І між завалин тих старих
Остап непевно запитав:
"Ганусю, мила, обізвися!"
В далекому кутку ледь простогнав
Дівочий кволий голос.
Його Остап впізнав
І там знайшов й підняв
Ганусю змучену від ґвалтувань
Усю у ранах.
Він її ніжно пригорнув
І тут відчув,
Як з ран струмилась кров.
Просякши одяг весь Остапа,
У грудях закипіла знов
Ненависть сповнена до ката.
Гануся, як до брата
Тулила голову безсилу свою
І не стогнала вже від болю,
Бо сили втратила свої.
Остап перед собою
Нічого вже не бачив,
Він обережно уперед ступав,
Ганусю ніжно пригортав,
Теплом своїм він зігрівав
На тілі у коханої ці рани.
На сіно він її поклав,
Що на перед було постелено на сани,
І кілька раз її поцілував,
Та наказав
Негайно вирушати.
В цей час з-за хати,
Що тут стояла на краю,
На них пішла велика сила русів.
Остап хотів
З десятком козаків

Їх трохи зупинити,
Щоб сили основні
Подальше в'їхали у ліс.
Він зв'язку стріл підніс,
Ховаючись за крону дуба,
Пускав їх в темноту
На погань ту,
Яка повзла сюди.
На мить якусь він обернувсь туди,
До хлопців тих,
В руках яких
Була його поранена Гануся.
І тут відчув Остап удар,
— У грудях, як пожар,
Пекло нестерпним болем,
Що обернулося великим горем,
Яке несло для молодих могилу.
Його свої на руки підхопили
І понесли в долину
До саней,
Запряжених могутніх двох коней.
І сани понеслись на повну,
На Іскоростень, додому.

Гарячі коні згодом зупинили,
З грудей Остапу вийняли стрілу,
Смертельну рану жаром обробили,
Сорочкою повили і укрили
Кожухами вже непритомне тіло,
Яке холодним було і не гріло
Його скалічених грудей.

Вже другу ніч не закривав очей
Остапа батько Мал.
Оксана, мати, горем вбита

Поклала біля голови маленьку в'язку жита,
Щоб сили йому повернути.
Але Остап в свідомість не приходив,
Він марити почав,
Не зв'язно все казав,
То матір кликав, а то батька,
А то просив, щоб баба Дарка
Його на ноги звела
І повела
Шукати у гаю Ганусю.
Тоді вже мати підвела
Дитину кволу і розбиту,
Від крові добре ще не вмиту
І посадила край стола.
Гануся довго не сиділа,
А до Остапа підійшла
І стала на коліна,
В лиці вона вся побіліла,
Поклала руку на чоло,
Погладила волосся
І їй здалося...
— Вона холодного його ласкала,
В дівочім розпачі тулилась, цілувала
Не відриваючись, упала
Вже непритомною з Остапових грудей.
З її очей
Стікали сльози, як росинки,
Що не живили дві перлинки,
Які відірвані вже майже були від життя.

Весна прийшла раптово
І ліс пташками задзвенів,
І цей пташиний спів
Пробуджував у ріст травичку.
Вода, прорвавши з льоду перемичку,

У повідку кипіла,
А на галявині уже синіла
Фіалка в ніжних пелюстках
І на ланах
Життя вже било джерелом,
І жайворон своїм крилом
Мережив піднебесну голубінь,
Немов би ніс у височінь
На кінчику крила життя бажання,
Що лиш народжує кохання.

В цей день в обідню пору
На перекір життю
На цвинтарі прощалися з Остапом,
І мати з татом
Не бачили весни,
— Вони були
Спустошені душею,
Бо кат ходив землею,
Яка давала їм життя.
Їх почуття
Забрала домовина,
Що виросла для сина
На їх святій землі.

В ці дні
Гануся непритомною лежала,
У неї сили всі забрала
Смертельна туга за Остапом,
Своє життя вона сприймала з жахом,
Воно її дароване ціною
Занадто дорогою,
— Остап немов забрав з собою,
Її життя також!
В думках вона себе карала,

Бо болі більшої не знала:
"О, краще б він лишився жити,
Ніж мав її спасти,
Щоб через все життя нести
У серці його смерть!"

Пройшло три роки
Як Остап в могилі спочивав
І час настав
Історії робити інший лік,
— Ішов вже дев'ятсот і сорок п'ятий рік.
Весна його була вродлива,
Уся уквітчана могила,
Остапа юність де спочила,
Травою ранньої пори.
В цей день прийшла сюди
Гануся його мила,
Вона завжди сюди ходила,
— Порадником була її могила,
У цілі тій, яку в душі носила,
Лише для неї жила
З метою помсти й боротьби,
Щоб не приходили сюди
Ніколи вже дівчата,
Не плакали на жертву ката,
Що милого забрав
І в домовину поховав
Щасливе їх кохання.
Спустивши голову на груди,
Тримаючись рукою за хреста,
Її тремтіли губи,
Але з очей не падала сльоза,
— Вона свинцем пекла
Й текла у серця рани,
Тому ця біль нестерпною була.

Зціпивши зуби, мовила слова:
"Остапе! Я тобі клянуся,
Що жити буду я за двох
І нас обох
Ніхто вже не розлучить.
Хай туга душу мучить,
Що я не бачу твої ночі,
Але усі літа дівочі
Віддам я пам'яті твоїй.
Бо кат забрав у нас кохання
І проміняв на грабування
Багатства нашого народу.
Він хоче мати згоду
Покори вічного ярма,
Але в дівочу руку я візьму меча,
На ніжність серця помсту поміняю,
Бо я вже знаю,
— Кохання наше крапля в морі,
Народу нашого неволі
Породжує це джерело,
Що горе всім несло.
Клянусь! Меча я твого пронесу,
Поки не здійсню ту мету,
Щоб наш народ здобув священну волю,
Коли здобуде він щасливу долю,
Тоді до тебе я прийду
І на могилу покладу
Вінок святої волі,
А з нашої скаліченої долі
Всі сльози в серце заберу
І з ними я прийду, коли помру
У домовину вже до тебе,
Де будемо ми спати вічним сном,
І нам обом

У пісні пам'ять понесуть
Майбутні наші покоління."

У ці години з півдня
Світило сонце над землею
Її великого народу,
І щоб здобути перемогу,
І відсіч дати супостату,
Який гадюкою заліз у хату,
І звив гніздо у серці України,
— Мал поспіхом великим
Збирав древлян
І всіх киян,
Які втекли до нього на Полісся.
А Ігор, князь російський так вознісся,
Що вкрадену Олегом владу перейняв,
У Києві стояв і вимагав
Покори України.
У травні він усі зібрав
Загони диких русаків,
І наказав
Рушати на Полісся,
Де Іскоростень стояв,
Який йому вже не корився.
Він сам очолив ті загони,
Бо прагнув крові і покори,
Щоб брати знов побори
У непоступливих древлян.
П'ятдесяти трьохрічний Мал
Підняв народ до боротьби,
Щоб раз і назавжди
Скарати смертю Ігоря злодюгу.

Він вже зібрав багато люду
Та зброї ще достатньої не мали,

Але всі знали,
Що Ігор вже сюди прийде
Десь у кінці травневих днів.
І Мал повів
Повсталий свій народ
Дорогою, що в Іскоростень вела.
І саме там, де як найбільш була
Усипана лісами,
Вони запланували
Зустріти Ігоря війська.
У Мала виникла така мета:
Дорога та
Буде обступлена у два загони,
Один зайде із півдня від дороги,
А другий вже розміститься на північ в лісі,
Щоб вести бій на самому узліссі.
Загони мають зв'язкових,
Які шнурком стоять
На кроків тисяч п'ять
Понад дорогою, що з Києва веде
І кожного із них розміщення таке
Десь сотня кроків розділяє,
Сусід сусіда свистом сповіщає
І тут назад вертає,
На місце те, де він відповідає
За весь ланцюг.
Військову хитрість цю
Живого і надійного зв'язку
Сам Мал придумав.
І от вже він стояв
З північною частиною на місці
В глибокому вже лісі.
Для особистого зв'язку
Він взяв свою невістку,
Яка кипіла боротьбою,

І завжди несла із собою
Свій лук і стріли;
Дівочі милі очі Мала гріли,
Тоді й не так боліли
Ті рани в серці за Остапа.
Із ніжністю вже тата
Мал поправляв Ганусину косу,
А то рукою пестив їй сумну
Голівку, спущену в журбі.

Четвертий день уже стояли
У засідках загони,
Які чекали
Приходу русаків.
І ось в цей день, з боків
Коли поволі сонце
Хилилося додолу,
До їх загону
Поквапно бігли зв'язкові.
Вони усі
Були в напруженні великім
І засідки вже всі
Приведені в порядки бойові,
Бо Ігоря велике військо
Дорогу вкрило сараною
І хмарою несло собою
Спустошення, розбої дикі.
Але наведений зв'язок
Між групами повсталих,
Одноразовий їх кидок
Удар смертельний нанесе
Для русаків кривавих,
— Ніщо у лісі тут їх не спасе.

Князь ігор їхав на коні
У середині їх колони,
І ось те місце, де загони
У засідці були.
Його маленькі оченята
Довольністю світилися як в ката.
Він грабував чужі народи,
І не шукав ніколи згоди
У справедливості святої,
Задовольняв завжди всі примхи свої
Мечем, що Русь його кувала,
Бо дикість ним в природі керувала.
І зараз погань ця вдихала
Лісів Поліських аромат.
І от, з обох боків дороги
Раптово вдарили загони
По переляканих військах,
І в їх руках
Були мечі, сокири, вила,
В очах світилася та сила,
Яка непереможною була:
Вона вела
До незалежності народу,
Його свободу,
Людського щастя і добра.
З коней стягали русаків
І тут карали хто чим вмів.
Змішалися в великий гурт
Іржасті коні, люди,
Валялися усюди
Скривавлені, скалічені тіла
І кров гаряча червоніла і текла,
Вся ця кипінь гуділа
У стогонах і зойку мук,
І сотні безпощадних рук

Карали русаків.
А Мал весь час хотів
Заглибитись у гущу бою,
Незмінно він тримав перед собою
Велику довбню, вкутую залізом,
І нею махом трощив міцно
Тіла ворожих зграй.
Він рвучко кинувся у край,
Де русаки всі збилися у коло,
Спасати князя свого.
Гануся невідступною була:
На протязі усього бою,
Трималася у Мала за спиною
І стежила за всім,
Що Мал не міг помітити,
Тримаючи напоготові зброю свою,
Враз, миттю, тут вона стрілою
Ворожий замах припиняла.
Гануся рвалася за Малом, поспішала,
До того місця, де стояла
У колі зграя русаків,
І в нім обступлений сидів
На сивому коні
У князівському вбранні
Кривавий кат її народу.
Мал довбнею вперіщив русака
Й на землю повалив.
Повсталі кинулись у цей розрив
І проламали коло,
І в місце те слабке прориву того
Влетів потужний Мал,
Гануся з заду нього.
На Мала ринулося кілька русаків,
Він довбнею вже двох угрів
І наступав на інших.

В цю мить князь Ігор розвернувся,
На Мала списом замахнувся…
Гануся пильно стежила за рухом цим,
Не встигши добре замахнутись ним,
Щоб вдарити у Мала,
Стріла Ганусі вже догнала
Цей замах чорної руки,
І князь упавши навзнаки,
Повис у непритомності з коня,
А для Ганусі це була лишень
Відкрита вже мішень,
Котра нічим не закривалась.
Вона до цілі наближалась
І в груди Ігоря летіла друга вже стріла,
А потім кілька ще,
І ще одна
Прошила князю шию,
І мертвий, як кусок лайна
Звалився в ноги власного коня.
Повсталі знищили усе до тла.
На місці тому довго ще була
Дорога вкрита кров'ю і тілами.

Все літо Мал віддав
Турботам всіх людей.
В жнива хліби збирав,
Не досипав ночей,
Рішаючи народні справи.
Коли ж зимою вже сніги упали,
До захисту нового готуватися він став,
Бо дуже добре знав:
Княгиня Ольга військо починає вже збирати,
Щоб українців помстою скарати,
І в них забрати
Волю і добро,

Яке ще не було
Грабоване покійним чоловіком,
Тим князем, Ігорем "великим",
Що Злодієм загинув
І так покинув
Її ще зовсім молодою.
А ставши вже вдовою,
Вона всю владу взяла в руки
І готувала муки
Цьому народу не дарма,
— Бо виліз він з її ярма.

Мал розумів, що сил таких нема,
Єдиним опором він волі не здобуде,
Що воля українського Полісся
Можлива буде
У волі всього українського народу,
Який згуртовано здобуде перемогу
І втримає її тоді,
Коли буде він мати змогу
В єдину міць з'єднати весь народ
І поведе, як вів і Дір,
І молодий Аскольд,
В державності єдиній.

В кінці зими,
Коли ще лютувала заметіль
Й морозом корчило ще вуха
Мал одягнув кожуха,
У сани сів, в дорогу,
Ламаючи ту відстань-перешкоду,
Він виїжджав з великою метою:
Кубань, Хазарію
Разом з Поділлям повести за собою,
На Київ, під прапор України.

На півдні й сході вже кипіли
Великі села і міста,
Бо визрівала та мета
Могутнього народу
Про волю й перемогу.

Долини посміхалися горбами,
Подільські села з критими хатами
Із жита рівними сніпками
Занесені були глибокими снігами.
Колись малим,
Ще босими ногами,
Ходив тут по Поділлю,
Коли з батьками раз приїхав на весілля.
Тоді були липневі теплі дні,
А зараз лиш сніги одні
І холод наскрізь студить душу.
Вже сутеніло на дворі,
Але пропасниця,
Ще з ранку не дає спокою
Мал заспокоював свідомість свою,
Що з часом це пройде,
Якось воно мине,
Бо їхати він мусить
— Життя рішає не своє,
А цілого народу.
Але коли темніше стало
І вечір землю покривав,
Мал відчував,
Як ним пропасниця тіпоче,
Гарячка ніби хоче
Всі груди спопелити,
І голова гуде,
І хочеться все пити.

В долині показалося село,
Занесене снігами
І лиш дрібненькими вогнями
Воно здалека бовваніло.
Малесеньке воно було,
Яке складалося з кількох десятків хат.
"Нап'юся тут цілющого я зілля,
Тоді ніяка впадь
До мене не пристане,
І що він скоро встане"
— Подумав собі Мал,
Який тоді не знав,
Що він вже мав
Запалення важке легень.

На другий день
В гостинній хаті у світлиці
Мал в непритомності лежав.
Йому компреси клали молодиці,
Але його вбивав у грудях жар.
Несли з навколишніх всіх сіл
Всіляке зілля і напої,
І різні там настої,
А молодиці не відходили,
Всі ночі і всі дні сиділи,
Вони, здавалось, серцем Мала гріли
— Їх почуття боліли
За скривджену ту долю,
Яка хворобою важкою
Перетинала шлях,
Яким хотіли нести волю
Їх рідні, молоді сини.
І все-таки спасли
Його від смерті,
Він навіть вже ходив по хаті.

Та були це вже дні весни,
Які несли на крилах квіти,
З яких плели вже діти
Собі вінки.

В таврійські ці степи
Зумів Він лиш прийти
У перші літні дні пекучі,
Де колосом гойдалися
Хліби пахучі.
Одного дня такого,
Чекаючи з надією від нього
Вістей із півдня України,
Чи об'єднається країна
— Великі сили русаків
Обклали жителів з усіх боків
Найбільших міст Полісся.
В Іскоростень, вже у примістя
У другій половині дня
Прийшла сюди кривава помста,
Яку княгиня Ольга принесла
І ні одну душу молитва не спасла.
Кривава Ольга йшла по місту
І смерть в крові росла.
Хто попадався їй під руку
Маленьким діткам, їх мамам
Кидала їх у муки,
Старим батькам
Виколювала очі,
А груди всім дівочі
Сікла мечем і кидала на купу.
Великий стогін місто вкрив
І кров текла невинна.

Ніхто ніколи не омив
Чужою кров'ю свого бруду
І дикості душі!
Народи всі
Завжди засуджують сваволю,
Що нищить людську гідність й долю
І людство роз'їдає,
Де над колискою співає
Тихенько мати серед ночі,
Де солодко закрились очі
У поцілунку вірного кохання.

Яка ж земля
Родила цю вовчицю,
Яка сюди прийшла
І смерть народу принесла,
Лише за те,
Щоб була сита
Її звірячість не омита
Людським добром?!
У Пскові Ольга та родилась,
Чому ж вона прийшла сюди?
Чому вона не задушилась,
Коли вовчицею родилась
На своїй тій землі?!
Чи винні діти ті малі,
Що трупом місто вкрили,
Вони народу не її,
А землі українські їх ростили?!
Народе мій!
Тебе сьогодні ще мордують,
І образ твій
В історії-брехні плюндрують,
Що наче Ольга ця,
Тобі духовного дала життя,

Гойдала у колисці
Великої Русі,
Що ми усі,
— Не ми, не українці,
А всі походимо з Русі.

Гануся під хлівом засіла,
Та так, що спереду видніла
Щілина на дорогу,
Яка тяглась вздовж огорожі.
Вона ловила постаті ворожі,
У мить їх брала на приціл,
І нею пущена стріла
Уже смертельною була.
Десятків два вона вже перебила
Кривавих, лютих ворогів,
Їй не страшна була могила,
Бо душу всю спалила
Ненависть, помста і образа.

Розлючена до сказу
На пагорбі, в вишневому саду,
На самому краю,
Щоб було все тут на виду,
Сиділа Ольга, як в раю.
По вулиці вже під конвоєм,
Косою прив'язавши до стремен коня,
По трупах навмання
Вели Ганусю в синяках і босу.
Її красу дівочу, косу,
Всю кров'ю перемили,
Коли зловивши, били,
А зараз волокли
У логово вовчиці,
Яка сама Ганусі кару дасть.

Але Ганусині зіниці
Не страхом перед катом цим горять
— Жагою помсти вже світили
І шкодою про те,
Що до могили
Послала мало русаків.
Ховаючи в собі поранень болі,
Нічим вже не зламаєш її волі
— Вона є вираз тої долі,
Яку народ її несе.
Вона цю долю розділяє
— Сама ж частинка його є
І все життя своє,
Ним подароване для неї,
Йому ввіряє
І все до крихти віддає.

За кроків два сиділа
В розкішному вбранні княгиня,
Обличчя жовте, як та диня,
У бік розставивши дві скули,
Її дрібненькі зуби
Світилися крізь губи,
Які були тонкі як мотузки;
Вони дрібний робили рух,
А то тягнулися до вух,
Немов порватися хотіли.
На лобі дві розкосих ямки тліли,
Де мали бути, як в людей
Місця ті для очей.
Безбарвний погляд викликав відразу,
Бо наче ніс проказу.
В Ганусі в почуттях,
В гарячих грудях
Забилось серце птахом.

Вона вперед рвонулась махом
І в морду плюнула княгині.
Від злості в тої "дині"
Зробились губи сині.
Кривава Ольга
Звеліла тут її скарати:
З Ганусі одяг весь зірвати
І голу прив'язати
До лави у саду
У всіх їх на виду,
І розпікаючи в вогні
Дроти стальні,
Крізь тіло прошивати,
До смерті так її карати.

Дівча всі губи свої покусала,
Але не плакала і не стогнала,
А Бога все благала,
Щоб швидше він
Свідомість їй забрав,
Щоб довше не карав
Страшним смертельним болем.
І тут здалось Ганусі, ніби полем
Вона летить,
Яке вкривається туманом,
А тіло вже не так болить
І серце не горить
В розжаренім вогні;
Перед очима путалися дні,
Щасливі і сумні
В її житті.
І от вони самі
Стоять з Остапом в житі,
Кругом гаї, дощами вмиті,
З очей його котилася сльоза,

Яка чомусь була
Червона ця краплина,
Тремтіла кров'ю та росина
Від ран її грудей.
Не витираючи сльозу з очей,
Остап поцілував її у губи
І так стиснув він її груди,
Що чорні аж круги
Пливли перед очима,
І заховалися в пітьмі.
Були навік уже німі
Її поля, гаї, які її зростили.

Княгиня потім наказала,
Щоб тут в садку лежала
Гануся мертвою на лаві цілу ніч,
А завтра на світанні
В години ранні
Вона собак всіх приведе
І тілом цим їх нагодує.

Ця ніч була чудова
І золотилася діброва
В промінні місяця дзвінкого;
Здалось Оксані, що такого
Природного земного раю
Немає більш ніде.
Вона із льоху вибралась таємно,
Який її від смерті спас,
На вулиці вже неприємно
Відчувся запах крові й диму
Запечених людських тілах
У спалених хатах.
Крадучись попід тин,
Як тінь, минула млин

І вийшла на узлісся,
Щоб розчинитися в лісах Полісся.
Зустріла там ще двох своїх людей,
Які ховались від очей
Кривавого тирана.
Вони їй про Ганусю розказали,
В уяві змалювали
Де труп її лежить.
Оксана не барилась ні на мить,
— Вернулась в місто
І знов крадучись попід тин,
Ввійшла в зелений клин
Сріблястого в промінні саду.
Ховаючись за крону,
Вона вже бачила з далека лаву,
З якої аж додолу,
Звисала рідна їй коса.
Оксана прямо підійшла,
Забувши небезпеку
Упала на коліна
І голова її сивіла,
Від болю в серці мліла
Над тілом скривдженим ворожою рукою.
Таке ще молоденьке личко рідне, своє,
Вона в долонях довго ще ласкала,
А потім розв'язала
Прив'язані цим катом мотузки.
Немов живу, взяла на руки
І ніжно, наче забираючи на себе муки
Від цих страшних кривавих ран,
Які зробив тиран
На тілі у Ганусі.
Вона несла її поза городи,
Важкі жіночі ноги
Від цього всі в напруженні були.

Опівночі вони у двох прийшли
На цвинтар на могили
І підійшли туди,
Остапа очі де спочили.
Вона її легенько опустила на траву,
Поправила нечесану косу
І біля неї сіла.
Вдивляючись у риси милі,
Поцілувала у холодне вже чоло,
Воно у ній було
Душею її сина.
Пройшла одна,
Чи друга вже година,
Готовою була могила.
З Остапом тут, рука об руку
Ганусю ніжно опустила,
Обох перехрестила
І рідною землею їх укрила.
Спустивши голову,
Стояла до світання,
Яким нестерпним було це прощання
З її дітьми,
Які так передчасно в землю полягали
У боротьбі за свій народ
Ще зовсім молоді життя свої віддали.

На сході зайнялась заграва,
Вже запаливши нову днину,
І в цю важку годину
Оксана рушила в дорогу на Кубань.
Туди, де народилась,
Ховаючи в душі багато сподівань,
Що там зустріне Мала.
Вона ж його там в юні роки покохала,
А тут життя прожила

І рідне серце залишила
— Синочка рідного могила!

Пішла Оксана босими ногами,
Лісами і широкими степами
Несучи в собі свої болі,
Ступаючи на ноги кволі
До судженого свого.
Оксани й Мала ми не знаєм долі,
Але туге ярмо неволі
В крові лишалось довго ще.

ЕПІЛОГ

Ішли віки,
У Києві розвелись русаки,
Щоб зберегти
Неволю України,
Родинні всі зв'язки
Імперій всього світу
Сплели в одну орбіту.
Аскольда смерть
Принесла нашому народу
Державності велику втрату,
І в довгій боротьбі потому
Боролося десятки поколінь,
Що би державу свою мати,
І вже не міг паразитувати
Мутований Росії той дракон,
Який пізніше переріс в закон
Імперій світу,
Що в Києві свій вузол зав'язали
І безпощадно грабували
Багату землю України,

Лишаючи руїни
На тілі і душі великого народу.

Відкривши всім нахабну ту породу
Олег, русак, злодійською рукою,
Із Новгорода взяв з собою
Убивчі пута,
Щоб була назавжди забута
Державність України.
Він передав для зміни
Украдену цю владу, Ігорю,
Росії князю,
Який у Новгороді теж зростав,
Проти якого знов народ повстав
І сам його закатував
На українському Поліссі.
Кривава Ольга, з Пскова родом,
Що християнство ввела на Русі
— Сама ж жила за вовчим тим законом,
Дружина Ігоря, за смерть якого згодом,
Люд український
Від старшого і до малого
Топила всіх безжально у крові.
А потім син її
Намісник Святослав
У Києві вже князював
І так, як батько люто грабував
Сердешну Україну,
Що знову цей народ повстав
З загонами його загнав
На Дніпрові пороги
І Святослава порубав.
Не міг утримати в ярмі
Великого і гордого народу
Цей дикий і кривавий кат.

І він пішов на шлях
Родинної вже змови
Для вічної народів тих покори,
— Імперії у шлюби поєднати.
І Мудрий Ярослав
Уже забрав
Собі в дружини
Дочку самого короля
Із Швеції, здалля,
Яка родила вже синів для того,
Щоб поєднати міць народу свого
З злодійською російською душею,
Лише тоді змогли забрати із собою
Народу українського добро,
І силою тримати те ярмо,
Яке дало можливість грабувати,
Чужий народ до нитки оббирати.

Проти об'єднаних тих військ тирана
Народна сила знов повстала,
Але в самому Києві зазнала
Поразки лютої, страшної.
На місці тому збудувала
Імперій різних сила
Собор Софії,
— Це пам'ять тої мрії,
Яку тоді не зміг здійснити наш народ,
Хоч бився і ішов до перемог
За незалежну свою долю
І заповітну волю.
А після цього Володимир Мономах
Жорстокістю наводив жах
На загнаний народ в ярмо Росії,
— Був внуком імператора він Візантії
Мономаха Костянтина,

Який в самому Києві йому вручив,
На зустрічі гостинній
Регалії і імператорську корону,
Щоб внук здобув покору
Від українського народу.
Не змінні покоління від кривавої біди
Йшли знову правити сюди
І Володимир Св'ятославич
Став тут князювати,
І далі, щоб тримати
Сплетіння кулака імперій світу,
Він варварства здобув освіту
У Візантійської імперії старої,
А за дружину забажав він Анни молодої,
— Сестрицю імператора самого,
Якою присягав на згоду того,
Що Україна вік ходитиме в ярмі,
Її багатства всі
Будуть кріпити міць усіх імперій.
І цей критерій
Сьогодні нам в історію вже пишуть,
Що це була
Епоха гордості Русі,
А ми усі
Народжені вже з її волі,
Як мишенята голі,
Бездарні і сліпі,
Що українська нація
Немає свої долі,
Тому завжди ходитиме в ярмі.
Що України зовсім не було,
А їй життя дано
Із рук самого супостата,
Тому любіть його як брата
Ніким не визнані байстрята,

Нікчемні блюдолизи того ката,
Який історії ніякої не має,
Що й нині душу обкрадає,
Кругом язик і ніс свій довгий пхає
І жити в спокої нікому не дає.

Народе мій!
Настав сьогодні твій
Великий час іти на бій
За звільнення від довгого ярма,
В якому вже нема
Життя в неволі!

Поема "УКРАДЕНА БАТЬКІВЩИНА" написана на дійсному історичному факті України в її кульмінаційний момент, коли по-злодійськи був вбитий Олегом, князем Русі з Новгорода, Аскольд, який був останнім вождем українського народу в стародавній самостійній українській державі. Російська імперія хоче приховати, перекреслити це в історії, ліквідувати факт, що Україна була на той час розвинена, єдина держава в її кордонах. З цією метою у 1937 році на кручах Дніпра була знищена Аскольдова могила, щоб згубити, вибити з пам'яті народу його ім'я. На це місце нам підсовують фальшиве твердження, що це була якась там Київська Русь і що ми українці — не українці, а походимо від росіян, а тому знову повинні з ними злитися. В той час російська нація фактично — це синтез українців, білорусів, болгар, туркменів, татар, монголів, фінів, карелів та інших, що на стику всіх цих націй і рас створили гібридну суміш русів. Поширеним лицем найбільше було азіатське з волоссям русим, тому і назва ця пішла.
Українська ж нація сформувалася від Полісся до Чорного і Азовського морів, від Дунаю, Закарпаття і ген аж за Кубань. Фальсифікатори дійсності навмисне стверджують про те, що на цій великій території жили печеніги, половці (кумани),

хозари (акацири), але тільки не українці, хоча назви різних частин українського народу не змінюють реальної суті розвитку української нації, яка споконвічно жила і завжди буде жити на своїй рідній землі.